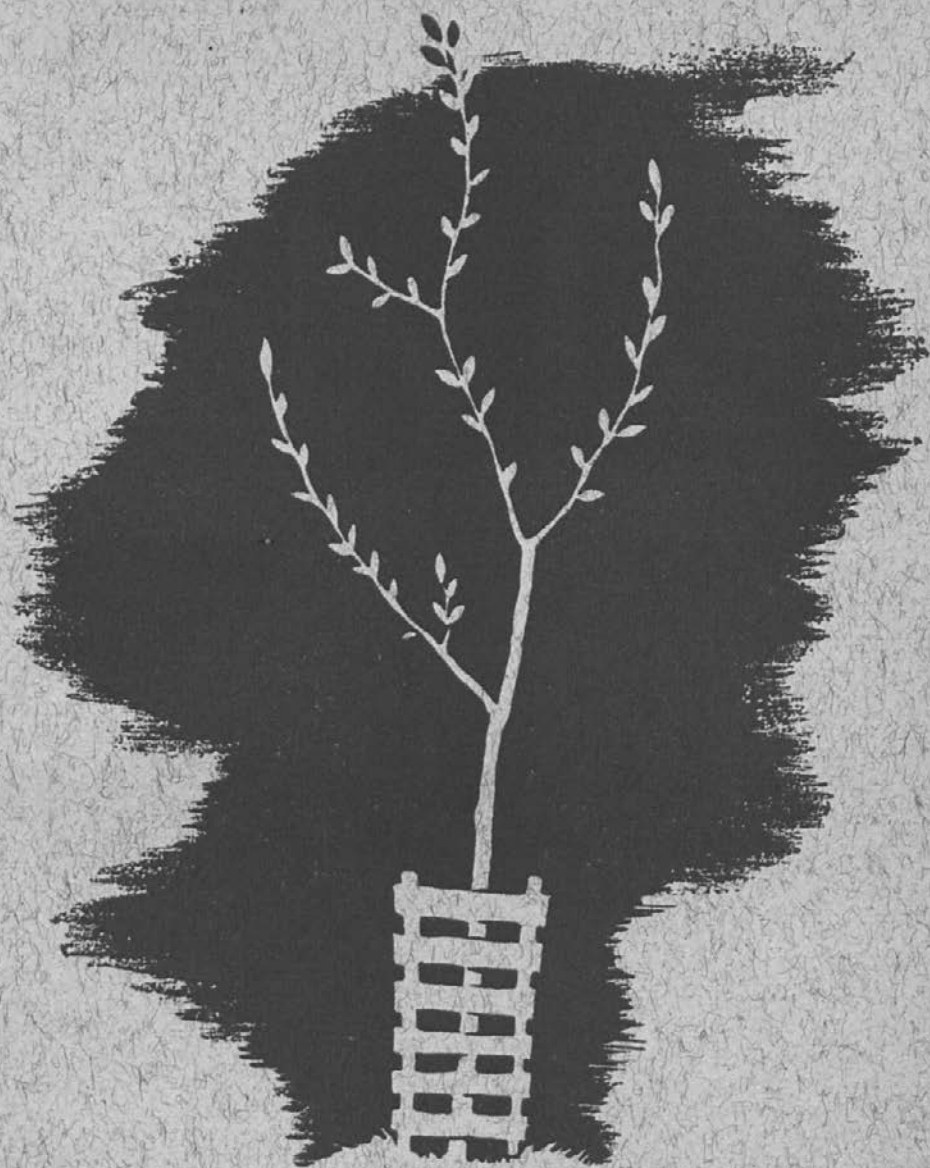

Poštnina plačana v gotovini.

Posamezna številka stane 4 din.

MENTOR

LETNIK 26

ŠTEV. 9-10

1938-1939

Vsebina 9. - 10. številke:

Prof. Fr. Planina, Dijaki, na pot! / Rosana, Mati / Ivan Hribovšek, V zvenenju / Ivan Campa, Poletje šole in ljubezni / Lojze Demšar D. J., Pod južnimi zvezdami / Karel Mausser, V pomladnem jutru / Tone Erman, Megleno jutro / Marija Gašperšič, Deklica študira / Viktor Zorman, »Lemenatarja« / Gorenjski, Vzdihi / Dr. Joža Lovrenčič, Dr. Janez Mencinger — pesnik / Miljana, Pesem šestnajstletne / Prof. Fr. Pengov, Živalska potovanja / Sfinks, Izpraševanje vesti / Jože Smit, Hodim jih gledat zvečer / Franc Bajd, Jurček se uči fotografiranja / Nove knjige / Pomenki / Zanke in uganke / Mentor ob koncu leta

Uredništvo lista: Prof. dr. Joža Lovrenčič, Ljubljana, Zrinjskega c. 7. — Na uredništvo se pošiljajo vsi rokopisi in dopisi, ki so namenjeni za objavo v listu. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 7. — Na upravo se naslavlja vsa naročila in reklamacije.

Mentor izhaja v Ljubljani med šolskim letom v začetku meseca. — Izdaja ga Prosvetna zveza v Ljubljani (odgov. Vinko Zor, Ljubljana, Sv. Petra cesta 80.) Urednik prof. dr. Joža Lovrenčič. — Tiska Zadržna tiskarna v Ljubljani (M. Blejec).

Celoletna naročnina za dijake Din 50, za druge in zavode Din 40. Posam. številka Din 4.—. Plačuje se naprej. — Stev. ček. računa pri poštni hranilnici v Ljubljani 14.676. — Naročnina za Italijo: Lit. 10.— za dijake, Lit 15.— za druge; za Avstrijo: RM 5.— za dijake, RM 6.— za druge. — Plačuje se po italijanskih, oziroma nemških čekovnih položnicah »Katoliških misijonov« v Grobljah pri Domžalah. — Naročnina za Ameriko 1 dolar, za vse druge kraje vrednost 4 švic. frankov. — Poverjeniki dobivajo za vsakih 10 plačanih izvodov enajstega zastonj. — Plačati pa morajo vso naročnino za vse naročene izvode pred izidom šeste številke vsakega letnika.

Najlažje se učite

če uporabljate naše
pomožne učne knjige.
Zahtevajte seznam
teh knjig, dobite ga
b r e z p l a č n o !

**KNJIGARNA
MOHORJEVE
TISKARNE**

LJUBLJANA, Miklošičeva 19

CELJE, Prešernova 17

**Ljudska
Ljudska
posojilnica**
v Ljubljani

z. z. neom. j.

Ljubljana
Miklošičeva cesta 6
(v lastni palači)

obrestuje hranilne vloge
n a j u g o d n e j e.

Nove in stare vloge,
ki so v celoti
vsak čas razpoložljive,
obrestuje po 4%, proti odpovedi
do 5%

1947/3049

PROF. FR. PLANINA

Dijaki, na pot!

(Kramljanje z onimi, ki bi radi potovali.)

Neki Madžar se je v Lescah pogodil z izvoščekom, da ga pelje okrog Blejskega jezera. Voz je imel na vsaki strani po eno klop. Madžar se je usedel na voz in voznik je pognal. Gost je mirno sedel, konj je tekel. Ko je kočijaž spet ustavil v Lescah in čakal, da stopi Madžar z voza, ga je ta vprašal: »Kje pa je jezero?« Ves čas je bil namreč s hrbtom obrnjen proti jezeru in jezera sploh ni opazil.

Ali je ta zgodbica resnična ali ne, ne vem. Resnično pa je njeno jedro: Potovati je treba znati!

Še v prejšnjem stoletju je marsikateri slovenski obrtniški pomočnik prepotoval velik del Evrope. Po kak mesec je delal pri mojstru v enem mestu in ko je nekaj prihranil, je šel naprej in se vdinjal drugod. Mnogo let je tako kolovratil po svetu. Naši pradedje so v davnih časih romali v Kelmorajn in celo k sv. Jakobu Komposteljskemu. Tudi sedaj romajo naši ljudje na Višarje, na Brezje, na Kum, na Sveto goro itd. itd. Potovalne družbe in društva prirejajo velika potovanja. Nedeljo za nedeljo so vlaki in avtobusi polni izletnikov. Turistov je po gorah vedno več. Človek je kar nekako podoben ptičam selilkam.

Obrtniških pomočnikov gotovo ni gnala po svetu le skrb za zaslužek, romarjev gotovo ne samo želja za večjo čast božjo. S potovanjem se doseže sprememba v vsakdanji enoličnosti; uteši se nagnjenje po romantiki; potovanje je preskušanje telesnih in duševnih sil; eno glavnih vodil pri potovanju pa je gotovo — vedoželjnost, želja za novimi spoznanji, za razširjenjem duševnega obzorja. Potovanje je potrebno dopolnilo šolski izobrazbi. Zato ti kličem: »Dijak, potuj! A prav potuj!«

Kadar se vrneš s kakšnega potovanja, te gotovo vest vpraša: »Ali je bilo res potovanje toliko vredno, da se je izplačalo porabiti toliko časa in denarja?« Da lahko na to vprašanje pritrdilno odgovoriš, je treba, da si bil na potovanje pripravljen, da si si izbral pravi način in pravi cilj.

Izobražen človek se na potovanje pripravi s študijem lite-

rature o pokrajini in njenih znamenitostih. Po zgledu Baderjevih vodnikov imamo tudi Slovenci že več vodnikov, ki nas opozarjajo na vse mogoče zanimivosti. (Badiura!) Zadnje čase imamo tudi mnogo monografij o slovenskih pokrajinah in celo o posameznih krajih (Dolenjska, Kočevski zbornik, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Naš idrijski kot, Poglejmo v Beneško Slovenijo, Naše morje; Šmarna gora, Škofja Loka, Rateče, Krško, Brežice, Sevnica itd.) poleg periodičnih publikacij (Geografski vestnik, Planinski vestnik, Kronika). Tudi Hrvatje in Srbi imajo precej take literature (Plitvice, Šibenik in Krka, Boka Kotorska, Dojransko jezero, Po ravnem Banatu, Kragujevac itd.). Poleg tega študija je izobražencu za potovanje neobhodno potreben zemljevid, ki naj ga preštudira že pred začetkom poti. Nekoč sem spraševal delavca, ki se je vrnil iz Amerike, kod je potoval in kaj je videl. Ta mi ni vedel skoraj ničesar povedati, ker sam ni vedel, kod so ga agenti vlačili. Nobene prave predstave ni imel o svoji poti po precejšni krivini zemeljske oble.

Pred potovanjem je dobro sestaviti načrt. Na podlagi literature, zemljevida, voznege reda sestavi program za posamezne dneve, označi v njem približne razdalje, približne cene, porabo časa in stvari, ki jih moraš ogledati ali se o njih poučiti. Toda Bog varuj, da bi se potem slepo držal načrta in bil njegov suženj! Na potovanju namreč doživiš stvari, ki o njih prej nisi niti mislil. Taka doživetja pa, ki jih pot sama povzroči, so mnogo bolj važna kot naprej določena dejanja. Vreme, družba, razpoloženje odločuje o dnevnem redu. Če si naletel na prijazne in zanimive ljudi, ne boš zaradi svojega načrta takoj teklen naprej. Pomen potovalnega načrta je le v tem, da približno veš, koliko časa in denarja potrebuješ in kaj ti bo potovanje pokazalo. Če pa potem razni doživljaji tvoj načrt spremene, je to le dober znak, da potovanje ni suhoparno. Pomen načrta je pa tudi v tem, da ti s temi razlikami pokaže, koliko je bilo potovanje šablonsko, koliko pa doživeto.

Vprašanje o preme za na pot je precej stvar okusa in razvajenosti. O gorski opremi je že pisal Planinski vestnik. Hribolazec bo seveda drugače opravljen kot dolinoplazec. Bogati in razvajeni ljudje so kar reveži, ko morajo skrbeti na poti za tako obilno prtljago. Dijak, ti takih težav gotovo nimaš na poti. Vzemi pa vedno toliko s seboj, da se za silo lahko preoblečeš, če te dež namoči. Da ti ne bo srajca od znoja premočena, pa obvaruješ na ta način, da po samotnih krajih v poletni vročini hodiš brez nje. Ko prideš do hiš, se seveda obleci! Ko sem pred leti pod Gorjanci ravno hotel nataktniti srajco, ker sem zagledal vas pred seboj, me je srečala stara žena in mi v svojem narečju zabrusila: »Vam bojo pa sajski zgarejli!« Na Gorenjskem so seveda že bolj navajeni na tako uniformo. Vendar se spodobi, da tudi tam ne hodiš gol med ljudi. S seboj vzemi tudi toliko toaletnih potrebščin, da se lahko počteno umiješ in očediš. Jedil ne nosi preveč s seboj. Za osvežitev ne jemlji samo limon. Čim več imaš na poti takih jedi, ki si jih vsak dan navajen, bolje se ti bo godilo. Nekoč sem v gorah videl, kako je neka družba vzela iz nahrbtnika velik lonec okisanega fižola. Kar zavidal sem jim, ker sem že nekaj dni otepal

salamo, suh kruh in limone. Najvažnejše vprašanje opreme je pa seveda, kako je opremljena tvoja denarnica. Vendar si ti, dijak, med vsemi potniki najmanj odvisen od denarja. V šoli sem imel nekega učenca, ki je šel na potovanje s 300 din, prepotoval Koroško, obiskal Grossglockner in je še denar nazaj prinesel. Neki drugi dijak je šel na olimpiado v Berlin. Razpolagal je s 600 dinarji. Pa je dobro shajal in si je v Berlinu nabavil še suknjič proti vetru. Neka trojka mojih dijakov, ki ji »finančni minister« ni bil nič kaj naklonjen, je šla s kolesi na svetovno razstavo v Pariz. Prevozili so zgornjo Italijo, Švico, Francijo, oglašali so se pri kmetih in po hotelih in bili skoraj mesec dni na potovanju ob svojih pičlih denarcih. Primerjaj dva človeka, ki gresta na kak alpski vrh. Prvi plača in se udobno pelje z vzpenjačo, drugi pa pleza po stenah in med prepadi. Gotovo je prvemu prijetneje, a koliko več doživljajev, romantičnosti in spominov si bo na tej poti nabral drugi! Težave potovanja so poplačane z doživetji in lepimi spomini. Zato naj te suha mošnja ne skrbi. Kar pogumno na pot! »Kdor ni za boljšo rabo, naj varje dom in babo!« Mlad junak pa obišče svet, četudi ve, da udobnosti ne bo imel.

Neobhodno pa je za potovanje potrebna dobra volja in zdravje, ki je pogoj za dobro voljo. Nekoč sem šel na pot po Dalmaciji in Črni gori z bolečim, oteklim gležnjem na levi nogi. Prijatelj me ni mogel več čakati. Zato sem fotelj, na katerem sem cele dneve presedel doma na vrtu, zamenjal s popotno palico. Zelo me je skrbelo, kako bo šlo. Pa se je dobro izteklo. Doma bi še bogve koliko počitnic preležal, na poti sta me pa sonce in morska voda v nekaj dneh pozdravila. Vsak večer sem dal na gleženj obkladek. Ko sem se v Šibeniku spet lotil te procedure, me je prijatelj opozoril, da obvezujem desno nogo, boli me pa leva. Potovanje torej je zdravju celo koristilo. Po svetu doživiš mnogo neprijetnosti. Večkrat moraš prenašati velike težave, a dobra volja te ne sme zapustiti. Gotovo si že videl nemške dijake-malharje? Kadar so utrujeni in lačni, udarijo na kitare in zapojejo, pa gre spet veselo naprej. Zato nosijo kitaro vedno s seboj, čeprav nimajo nobene druge prtljage, ki bi bila po naših pojmih gotovo bolj potrebna kot kitara.

Pa še en nasvet o opremi samo za te, slovenski dijak! Vtakni si v žep kako drobno, lepo knjigo! Če te deževje zapre v kočo ali če sanjariš v lepem večeru ob jezeru, ti bo taka drobna knjižica potrebna duševna hrana. Saj bi se itak slovenski izobraženec ne smel nikdar ločiti od lepe knjige, posebno ne od Prešernovih Poezij, ki so knjiga slovenskih knjig.

Sedaj me pa vprašaj, kako naj potuješ.

Odgovarjam ti: Čim več peš! Kilometri so namreč na poti najmanj važni. Iz avta in vlaka malo vidiš in malo doživiš. Nič te ne upoštevata, če bi se rad ustavil in si kaj ogledal. Le naprej drviš, zanimivosti beže mimo tebe, ne da bi jih opazil. Če pa potuješ peš, se ti pase oko po lepi pokrajini, uživaš prelivanje nebesnih barv, uležeš se ob rečni tolmun, odkriješ zanimivo cvetko, pobereš neznan kamen, prisluškuješ ptičjim spevom v grmovju, obiščeš samotno de-

lavsko hišico in kmečki dom, pogovoriš se s cestarjem, pastirjem ali kmečkim hlapcem, slišiš pesem žanjic z njive, pridružiš se romarju ali »vandrovcu« itd. itd.

Pokrajina je le okvir, ljudje pa so slika, ki naj ti jo da potovanje. Zato ne hodi po svetu kot samotar, ampak išči stike z ljudmi! Povsod poskusi spoznati posebnosti ljudstva! Na Dolenjskem smo nekoč trije ubrali bližnjico čez veliko, strmo njivo detelje. Za nami se je poznala široka gaz. Ko smo na vrhu prišli čez rob, smo kar naenkrat stali pred gospodarjem njive in hlapcem. Gorenjski kmet bi nas s ploho psov, morda še z vilami nagnal. Dolenjec nas je pa prijazno nagovoril in povabil v hišo. Tako smo spoznali s slučajnim doživljanjem, kako različen je značaj dolenjskega in gorenjskega ljudstva. Prijaznost, odkritosrčnost, gostoljubnost, zvedavost, vernost, pa tudi odurnost, robotost, trdota, lakomnost itd. se ti na poti kar same odkrivajo, če se le ne obdajaš s kitajskim zidom. Zanimaj se tudi za socialne razmere ljudstva! Kakšna revščina vlada tu in tam med Slovenci. Obišči prekmursko kočico, viničarja v Slovenskih goricah, delavsko kolonijo v predmestju ali v rudarskem kraju! Kar boš tam spoznal, ti ne bo škodovalo, ko boš pozneje kdaj na tem ali onem mestu soodločal o usodi slovenskega naroda. Če pa si zdaj v študentovskih letih v stiskah, boš po takem obisku laže prenašal svoje težave. Povsod proučuj tudi narodnostne razmere! Na Kočevskem mi je pripovedovala preprosta žena, kako se je s svojimi otroki naselila v vasi in kako ji čez nekaj tednov noben kmet ni hotel več prodati živeža niti ne mleka za otroke, ker so Kočevarji spoznali, da je zavedna Slovenka. Vendar je vztrajala in ostala. Meščani in »višji krogi«, s svojim kričaškim nacionalizmom se skrije pred to ženo! Seveda boš spoznal tudi čisto drugačne slučaje. Na mnogih krajih boš videl, da je narodnost popolnoma neznana vrednota, ker živi ljudstvo v pomanjkanju in misli samo na to, kako bi si zagotovilo hrane za nekaj dni življenja. Narodnostna vprašanja se študirajo med ljudstvom. Tam vidiš, koliko smo zgrešili in zamudili, kaj je naša dolžnost in naloga. Še o botaniki bi se laže poučil iz samih knjig kot o naših narodnostnih razmerah. Vendar veš, da papirnato znanje rastlin ni nič vredno, če narave same ne poznaš. Še bolj napačen je tak način študija pri narodnostnih vprašanjih, ki jih prav razumeš le »na licu mesta«.

V zvezi s temi mislimi bi ti rad omenil še, koliko naj vas gre skupaj na pot. Najprijetneje je, če sta dva, kvečjemu trije. Kadar jih je več, so mišljenja le prerada različna. Teže se zedinijo. Manj pridejo v stik z ljudmi, ker si sami zadostujejo. Ljudje tudi bolj neradi sprejemajo večje družbe. Manj prijetnosti, a mnogo več koristi pa imaš, kadar potuješ sam. Nemoteno opazuješ, le novim krajem in ljudem posvetiš vso svojo pozornost. Z novimi ljudmi se seznanjaš. Med tujo družino, v tujo družbo sedeš, poslušаш, pripoveduješ. Mnogo novega spoznaš, ker si lastne razmere pustil doma in ti je duševnost mnogo bolj sprejemljiva za nove vtise.

Na poti imej bistro oko in odprto uho! Razbiraj značilnosti! Vsaka pokrajina ima svoj značaj, vas svoj slog, ljudstvo

svojo govorico, pesem, nošo, navade, še celo svoje jedi. Ne išči tistega, kar imaš doma. Prilagodi se tujemu okolju, da laže spoznavaš značilnosti. Razumen popotnik obišče tudi pokopališče v tujem kraju. Napisi na kamnih često pričajo o narodni preteklosti, ki ti jo živi taje. Pa še marsikaj drugega razbereš o značaju ljudstva pri obisku grobov.

Sedaj pa najvažnejše o vprašanju, kako potuj, da boš imel korist od potovanja. Glavno je: Svoje vtise na kratko zapisuj! Za potovanja imej posebno beležnico. Vanjo zapiši prirodne zanimivosti, svoja opazovanja, značilne misli iz pogovorov, doživljanje, podatke, razdalje, cene; delaj skice razgledov, stavb, narodnih motivov itd.! Kak pust, zimski večer izvlečem iz predala svojo popotno beležnico in listam po njej. Kratka opazka mi pričara pred oči pokrajino in ljudi prav take, kot sem jih videl pred dolgimi leti. Spet korakam po beli cesti. Vročina žari od kraških skal. Ozračje brni od skržatovih glasov. Negilno stoje gaji oljk in smokev. Na ostrem stožcu nad kopico belih hiš se je na vrh prilepil grad Klis. Globoko doli je razprostrta modrina Kaštelanskega zaliva. Ribiška jadra rišejo žive vzorce na modro podlago. Svoboda in lepota na vse strani! In tisto južno nebo nad morjem in nad krasom! Na cesti pa na malem oslu sedi dolgobedri in zagoreli Dalmatinec. Osliček se mu upira in noče naprej. Njegovo živo breme pa skuša toliko skrčiti svoje noge, da bi ga brenilo v bok, in vpije: »Vrag ti tovor odnio!« Samo te besede stoje v moji beležnici. In vendar mi v zimskem večeru zasucejo cel film lepih slik iz davnega poletja pred očmi. Na te besede je naslonjena cela vrsta spominov, ki bi drugače že davno obledeli. — Med opazkami so raztreseni odtisi štampiljk gorskih koč — nekako uradne priče gorskih tur. Pri tem te svarim, da takih štampiljk nikdar ne precenjuj. Večkrat sem namreč videl dijake, ki dirkajo od koč do koč, da pritiskajo štampiljke na razglednice, legitimacije, celo na srajco ali na kožo. To jim je namen poti. Podobni so tistim bogatašem, ki romajo od letovišča do letovišča, od hotela do hotela zato, da se potem lahko bahajo, kje vse so že bili, in da so njihovi kovčegi oblepljeni z etiketami vsega sveta, drugih koristi pa nimajo od svojih ahasverskih poti. V enem hotelu bi lahko doživeli vse tisto, kar doživljajo po neštetih hotelih. Bahavost večinoma tudi zahteva, da popotnik nakupi cel kup razglednic in z njimi oznani vesoljni zlahti, kako daleč in v kakšne imenitne kraje ali gorske višine je prišel. Razglednice mnogo veljajo. Tisti, ki jih po pošti sprejmejo, jih pa po navadi brez posebnega občudovanja tvojih popotnih junastev zaženejo proč. Spomni se rajši prijateljev pri molitvi v lepi cerkvi ali pri kozarcu vina v tujem kraju!

Sedaj ti moram odgovoriti še na eno vprašanje: Kam naj potujem? »Kam« ni tako važen kot »kako«. Saj so zanimivosti za vedoželjnega človeka povsod po svetu. Nekomu je bolj to, drugemu bolj drugo pri srcu. Eno naj pa za nas vse velja: Najprej spoznajmo Slovenijo! Nekateri premožni ljudje vedo za vse mogoče trge, spomenike in podobno po evropskih velemedstih, nimajo pa nobenega pojma, kakšna je Murska Sobota, Višnja gora, Logatec

itd. Na široko razlagajo, kakšne umetnine hranijo galerije v raznih mestih Italije, Francije, Nemčije, naše Narodne galerije ali mestnega muzeja pa še niso obiskali in morebiti komaj vedo, da obstoji. Navdušujejo se za različne tirolske in švicarske kraje, ki jih je reklama razkričala vsemu svetu, in niti ne slutijo, kako lepa je na primer naša Solčava. Kolikokrat drdra tak popotnik v vlaku skozi Goriško ali Koroško, ne da bi se ustavil pri svojih rojaki! Opustimo tisto splošno slovensko napako, da takoj vsako stvar bolj cenimo, če je tuja! Vzбудimo se že vendar enkrat, da nam bo prvo in sveto vse to, kar je slovensko! »Kdor zaničuje se sam, podlaga bo tujčevi peti.«

Ne sili se v trop! Tok splošnega tujkega prometa doseže le nekatere naše kraje. Prepustiti se temu toku, ni pametno. Saj so poleg splošno obiskanih krajev še drugi, ki niso nič manj privlačni. Levstik tudi ni vzel za svoj klasični potopis svetovno znanega Bleda, ampak je opisal pot od Litije do Čateža. Če greš na Gorenisko, te mnogokje smatrajo le za objekt trgovine in te cenijo le po tem, koliko denarcev bo padlo od tebe. V tistih predelih, ki jih ni poplaval tujski promet, si pa resničen gost. Takih predelov imamo še mnogo: Selška in Poljanska dolina, Dolenjska, Kozjak, Slovenske gorice, Bela krajina, Prekmurje, kraji ob Sotli itd. Te obišči! Pa se ti bo zdelo, kot da nove pokrajine odkrivaš.

Potuj pona rodno stno ogroženih krajih! Na Kočevskem in ob mejah bije slovenstvo težak boj. Tujci dobivajo materialno in moralno pomoč. Cele kolone tujih dijakov prihajajo k njim. Sto in sto kilometrov dolgo pot napravijo, da obišejo svoje narodnostne predstraže. Med njimi prirejajo tabore, jih poučujejo in boddijo. Slovenci v teh krajih so pa zapuščeni, čeprav bi nam bilo treba narediti le nekaj kilometrov do njih. Slovenski dijak, kliče te Kočevska, Kozjak in Dravska dolina, prekmurske vasice z evangelijskimi zvoniki, Koroška, Goriška! Kdo je že bil med rabskimi ali beneškimi Slovenci? Udobnosti tam ne boš našel. A vsaj nekaj boš storil za narodnost, o kateri mladina po navadi le govoriči. Če si pravi fant, bodo imeli korist tvoji rojaki in ti sam. Taka potovanja so tvoja narodna dolžnost! Naš prevzvišeni škof in ljubljanski župan sta obiskala Slovence v Ameriki. Prosvetna zveza je šla k rojakom na Vestfalsko. Oboje je bilo velikanskega pomena za ohranitev našega življa.

Potem pa usmeri svojo pot še na jug po državi in morebiti celo čez meje. Jugoslavija ima mnogo lepot, povsod pa vse polno zanimivosti za slovenskega dijaka.

Bliža se poletni čas. Na razpolago ti bodo sončne nedelje, potem pa velike počitnice. Izrabi jih! Misli pa pri tem, da izlet in potovanje ni le za oddih, ampak za pouk in dolžnost. Slovenska zemlja je lepa in mnogovrstna. Če bi živel sto let, se je ne bi nagledal in do vseh podrobnosti spoznal. Obiskuj in proučuj jo! Pohiti na naše narodnostne fronte, da ti bo zapelo v srcu:

Da, krasna je dežela ta
in narod čvrst je tu doma!

ROSANA:

Mati

Doma ni bilo kaj jesti, pa se je odpravila mati — čeprav brez denarja — v mesto, da nam prinese kruha. Otroci smo sedeli v mračni sobi in čakali. Bili smo vsi leni, oprti s komolci ob mizo in smo kakor v sanjah govorili:

»O, saj prinese mati kruh... bel kruh, veliko... saj ga bo prinesla... saj ga mora prinesiti...!«

In prišla je mati. Prinesla je hleb — ne vem, od kod in kako — blagoslovila ga je, razrezala in dala vsakemu velik kos. Planili smo kot volkovi; jedli smo vsi slastno, hitro. Ko smo pospravili, nismo občutili več lakote, vendar so naše oči bile uprte na zadnji kos na mizi. Pograbil ga je končno najmlajši. Grizel ga je počasi in mečkal v roki.

Nehote smo se ozrli na mater in se zdrznili. Stala je pri črnem, okajenem štedilniku kot kip, vsa tako mirna in bela.

Pogledali smo se z velikimi, vprašujočimi očmi: »Kaj bo pa mati jedla?...«

Kot da je slišala naše vprašanje, je odgovorila:

»Nisem lačna.«

Tako čudovito miren in lep, prepričevalen in dober je bil njen glas. — Vsi smo ji verjeli. Otožnožalostno smo se nasmehnili, na srca pa nam je legel svinec in vsem nam je bilo težko, težko...

IVAN HRIBOVŠEK:

V zvenenju

O, neprestano niham še med dobrimi stvarmi
in čakam, da kaj lepega mi povedo,
potem spustim se prav na dno,
kjer pogovarjal se bom z modrimi očmi.

Tako lepo je tu, kjer vsak korak zveni,
da sem pozabil na razrezane roké
in misli se le včasih mirno zavrte,
ko iščejo v uganko davnih dni.

Zdaj zdaj zaprl modre bom oči
in zvezal se bom z vsemi dobrimi stvarmi,
poslušal bom negibnost, ki iz njih živi,
jaz, utrujeni berač pred vrati večnosti.

Poletje šole in ljubezni

Julče je dolgo hodil po vrtu, ne da bi vedel, kaj in kako. Bilo ga je sram samega sebe in najrajši bi se bil skrtil celo pred sencami dreves, ki so se v mesečini stezale po travi kakor ogromne pošasti in se mu porogljivo režale v obraz. Prav za prav sam sebi ni mogel verjeti vsega in še zdaj se mu je zdelo, da sanja. Iz Zabukovčevega salona so uhajali skozi okna odmevi sijajnega razpoloženja, ki se je bilo naselilo med letalce, ko so slavili Stanetovo zmago. Ti zvoki so mu udarjali na ušesa tako boleče, da mu je bilo, kakor bi mu neusmiljen rabelj ob vsakem vrisku in razposajenem vzkliku rezal kožo s hrbita.

Trudil se je, da bi še enkrat trezno premislil, kaj se je zgodilo in kaj naj zdaj prav za prav naredi. Ne, tistega ni mogel razumeti! Tedaj, ko je jadral po zraku kakor lastovica in je imel občutek, da ga nobena sila ne more vreči ob tla, je videl, kaj se je primerilo Stanetu, in dobro si je zapomnil kraj, kjer je grozil zračni vakuum. Skrbno se je ogibal tega prostora ves čas, kajti utegnulo bi se mu primeriti kaj podobnega kakor tekmeču. Toda tedaj, ko je bil Julče prepričan, da je za Staneta že vse izgubljeno, si je ta nenadoma opomogel in se rešil. Ponovno se je moral Julče pripraviti na borbo. Znova sta drsela po zraku in se vsako toliko srečala, noben pa ni kazal najmanjše volje, da prepusti zmago nasprotniku.

Julče je videl, kako so se v burji, ki je pritiskala čez Resje, upogibali vrhovi dreves, in čutil, kako ga zračni odboj potiska vedno više. To ga je navdajalo z novim pogumom. Ponovno je bil prepričan, da bo zmagal. Misel na Marijo, ki ga je spremljala neprestano, je postajala vse lepša in zapeljivejša. V duhu si je predstavljal, kaj bo naredil tedaj, ko bo samo njegova. Dobil bo službo in pustil letalstvo. Potem se bo poročil in si ustvaril družino. Prepričan je bil, da bo srečen ob svoji družici.

Nenadoma se je zgrozil. Bilo mu je kakor človeku, ki je dolgo stopal miže po trdni cesti in je zdaj na vsem lepem padel v grozen prepad in začel padati s silovito naglico. Možgane mu je prešinila grozotna misel: »Propadam!« Čim bolj si je z vsemi močmi prizadeval, da bi spravil letalo iz brezračja, tem bolj je čutil, kako nevzdržno pada proti zemlji. Nihče ne ve, kako dolga utegne biti v zraku ena sama sekunda, in kdor ni bil še nikdar v letalu, ne more razumeti, koliko grozotnih občutkov prešine lahko človeka v enem samem trenutku. Ves ta prizor v zraku je trajal morda kvečjemu dve, tri sekunde, a kaj je Julče v tem kratkem času pretrpel, ne bi mogel nikdar povedati. Pred očmi je imel svojo preteklost in prihodnost, prav kakor človek, ki ga ženejo na morišče in čaka, da ga bodo v naslednjem trenutku ustrelili. Julče je imel komaj toliko časa, da je z očmi ošvrknil pokrajino in v skrajni stiski poiskal prostor, kamor bo sedel. Pristal je tako trdo, da je vse letalo zaječalo, ko je smučka na trupu zadela ob tla. Videl je fante, ki so tekli proti njemu, in rad bi se jim bil umaknil. Pa je moral ostati pri aparatu. Čestitali so mu, a on je odklanjal čestitke s trpkim nasmehom na obrazu. Dal je nekaj povelj, da so letalo odpravili domov, sam pa se je zgubil in skoraj niso vedeli, kdaj jim je izginil izpred oči.

Vse popoldne je potem blodil po smrečju nad Zabukovčevim vrtom in bal se je, da bi se mu ne zmešalo. Gledal je na uro in prav do zadnjega trenutka upal, da se bo tudi tovarišu kaj primerilo in da bo na vse zadnje le on zmago-

valec. Pa so bile vse želje in pričakovanja zaman. Videl je sicer, kako se je kmalu za njim spustil na tla tudi Slika, Stane pa ni kazal najmanjše volje, da se uda. Julče je prav razločno slišal in videl, kako so na Zabukovčevem vrtu pripravljali vse potrebno za zmagovalčev sprejem, in neizrekljivo hudo mu je bilo ob misli, da vse to ne bo veljalo njemu, temveč nekomu drugemu, ki mu bo povrhu vsega iztrgal še dekleta. Misel na Marijo mu je bila najhujša. Če bi imel ujo, bi bil pripravljen še desetkrat pogoreti v takšni borbi. A vse te misli in sanje so bile brez haska. Marija sama je hotela, da se njena usoda odloči tako.

Ko je legla na zemljo noč in je bila vsa letalska družčina že zbrana v Zabukovčevi gostilni, je bil Julče sila radoveden, kako neki se zdaj počuti dekleta, ki ji zdaj ne bo smel nikdar več odkrito pogledati v oči. Ali je srečna? Misel na to ga je gnala vedno bliže k hiši, čeprav se je bil zaklel, da se niti za trenutek ne prikaže na proslavi, kajti zdelo se mu je, da ne bi mogel prenesti.

*

V salonu je bilo razpoloženje vedno bolj živahno. Družba je ponovno napajala Stanetovemu uspehu. Stane pa je sedel ob dekletu, ki mu ga je odločila zmaga, in čudne misli so mu rojile po glavi. Ni se bil še popolnoma znašel in ni prav do dobra razumel, kaj naj pomeni ves ta hrup. V glavi mu je šumelo in še vedno je imel občutek, da leta. Dim in duh po vinu sta ga težila. Stiskal je roko deklice, ki je vdano in zamišljeno sedela poleg njega, in ni vedel, kaj naj prav za prav počne s to nežno stvarco. Kogar je enkrat samkrat zamamila sinja prelest, ta je gluhi in slepi za vse okrog sebe in misli in čuti samo eno: kako bi se ob prvi ugodni priliki spet spustil v nevidni objem sinjih višav in zaplul v neznane daljave, kjer je potešeno vsako hrepenenje in ni prostora za zemeljske malenkosti in strasti.

Okus vina je dražil, da bi prižgal cigareto. Pa se je spomnil, da je v zraku sklenil, da nikdar več ne dene v usta zapeljive stvarce. Če je bil lahko brez nje ves dan, zakaj bi ne mogel biti vse življenje? In spustil je cigareto, ki jo je svaljkal med prsti, na mizo...

Marija, ki je še vedno molče sedela ob njem, je opazila to kretnjo. Zdelo se ji je, da mora nekaj spregovoriti, in ga je ljubeznivo vprašala: »Ne boš kadil?«

»Marija, nikdar več!«

Pobožala ga je po roki.

Pogledal ji je v oči in ni razumel njenega otožnega bleska.

»Kako ti je, Marija? Si srečna noč?«

»Sem,« je odgovorila kar tako in Stane je vedel, da ni povedala resnice.

Šele tedaj se je spomnil na svojega tovariša. Pogledal je po sobi in ni ga opazil med zbranimi.

»Kje je Julče?«

Marija ni vedela. Le narahlo je vzdrhtela ob tem vprašanju.

Stane je čutil in za trenutek zaprl oči. Nekaj čudovitega se mu je porodilo v mislih in nasmeh blaženega ugodja se mu je razlil po obrazu.

»Marija, pojdiva iskat prijatelja!« je dejal čez nekaj trenutkov in se dvignil. Slišal je deklico, kako je komaj slišno dihnila: »Pojdiva!«

Ob tem dihu je razumel, da Marija nikdar ne bo mogla za njim in ne bo razumela njegovega hrepenenja. Drug ob drugem ne bi bila srečna. Stane pa je hotel izoblikovati v sebi idealnega človeka sportnika, ki mu ljubezen do svojega

dela daje poguma in moči, da je pripravljen na vsako žrtev in največjo odpoved, samo da doseže svoj smoter, ki si ga je postavil. V tem je videl edino poslanstvo svojega življenja.

Pri zadnjih vratih sta stopila na prosto in pas mesečine, ki je lil skozi veje lipe, ju je osvetlil. Marijo je spreletela misel, da sta nemara zelo lepa v tem nočnem čaru. Vendar se je deklici zdelo, da se ji človek, ki stopa ob njej, odmika toliko bolj, kolikor bliže bi ji moral biti ob vsakem trenutku. Podzavestno je slutila, da hrepeni preko nje v neznane daljave, kamor ona ne bo mogla za njim. Od trenutka do trenutka je čutila, kako se ji težka gmota, ki jo je težila že ves dan, vedno bolj seseda na srce, in hudo ji je bilo, da si je prav za prav sama odločila tako usodo. Misel na Julčeta jo je težila vedno bolj. Nespametno se ji je zdelo, da ga gresta zdaj moiti v njegovi žalosti in mu tako še povečevati bolečino. Bala se je, da se ne bo iztrgala Stanetu iz rok in planila v Julčetovo naročje. Čim bolj sta se bližala goščavi na vrtu, tem težji je postajal njen korak.

»Stane,« se je nenadoma ustavila in prijela fanta za rokav. »Ne hodiva!«

»Pusti, morava ga poiskati in ga potolažiti. Gotovo mu je silno hudo.«

Zavila sta mimo grmov španskega bezga proti hangarju, ki se je dvigal v mesečini kakor zaklet grad brez oken. V hišah tam čez ni bilo nobene luči več. Marijo je nenadoma postalo strah.

»Stane, beživa odtod!« je vzkliknila in se mu iztrgala iz rok. Zbežala je kar čez vrt proti hiši. Stane je odhitel za njo. Ni hotel, da bi mu prav zdaj, ko je bil tik pred zadnjim korakom svoje izpopolnitve, podrla ves načrt.

Nenadoma ga je preplašil njen vzklik. V silni slutnji se je še bolj silovito pogнал za njo. A že v naslednjem trenutku mu je zastal korak: pod veliko jablano, ki se je šibila pod težo obilnega sadu, sta tesno objeta stala Marija in Julče.

Samo za trenutek je trajal ta silni izraz nepotešenega hrepenenja. Prav ko sta se spustila, je stopil mednju Stane in oba objel.

»To sem hotel,« je dejal.

Ni pustil, da bi kdo spregovoril najmanjšo besedo. Molče je prijel dekleta in prijatelja pod pazduho in ju odvedel proti hiši.

Ko so stopili v salon, jih je družba burno pozdravila. Sedli so tako, da je bila Marija na sredi in vsi so nehote uganili, kaj se je zgodilo.

Pozno čez polnoč se je Slavica nekaj spomnila. Odhitela je iz sobe in se že čez nekaj trenutkov vrnila. Na glavi je imela staro pismonoško kapo, ki jo je staknila sam Bog vedi kje, v rokah pa veliko pismo.

Vsi so se ji ponovno zasmejali. Nihče ni mogel uganiti, kakšno potegavščino ima spet za hrbtom.

»Julče je danes še na pošto pozabil,« je dejala in mu izročila pismo.

Fant ga je odprl s tresočimi se rokami. Ob branju so se mu oči široko razprle. Komaj je preletel vrste, je izročil pisanje še Mariji in Stanetu. Nato sta mu oba čestitala. V pismu je stalo, da je Julče dobil službo, ki jo mora nastopiti takoj v začetku naslednjega meseca.

»Si zadovoljen?« je vprašal Stane.

»Sem, a za to gre hvala tebi, kajne, Marija,« se je nagnil k dekletu.

»Res!« je pritrdila deklica in rahel oblaček rdečice ji je zasenčil lica.

Tedaj se je Julče nagnil ponovno k Mariji in jo vprašal, tako da je slišal tudi Stane: »Prideš čez nekaj mesecev za menoj?«

»Pridem,« je odgovorila in ta trenutek se ji je zdelo, da je srečna in docela umirjena.

Stane se je nasmehnil in molče prikimal. Tudi on je čutil neizrekljivo zadovoljstvo, ki se je počasi spreminjalo v pravo srečo in blaženost. Zdelo se mu je, da nima tukaj nič več opraviti, in neopazno se je umaknil v svojo sobo, da ne bi motil slovesnosti, ko sta Marija in Julče v družbi tovarišev in Marijinih staršev slavila svojo zaroko.

LOJZE DEMŠAR D. J.:

Pod južnimi zvezdami

1.

Kot črna pošast je hitela ladja skozi temno noč po razburkanih valovih.

Sam sem stal na krovu in občudoval divjo prirodno igro. Nad menoj je migljalo na milijone zvezd. Orion in svetli Sirius sta se ogledovala v valovih. Tu na morju je besnela bitka med elementi, a gori na jasnem nebu je vladala spokojna tišina, le zvezde so nemo migljale in oznanjale moč Vsemogočnega. Naj se na tej naši mali zemlji godijo še tako veliki dogodki, naj tu divjajo viharji in grmijo pozemelske sile, zvezde ostanejo mirne, trepetajo in se zrealijo v valovih.

Vodne mase so se kopičile in udarjale ob stene ladje, se pršile v tisoč curkov in zopet padale v morske globine. Voda je bila polna svetlih lučic, fosforescirala je in žarela, kot da bi bila vsa morska gladina spremenjena v gorečo lavo, ob čemer je oko uživalo in se naslajalo.

Tam daleč, daleč za menoj ostaja mila domovina. Slovenska zemlja, Bog te varuj, zapustil sem te, da sledim klicu božjemu. Indija bo sedaj moja domovina, tam se hočem žrtvovati za duše bednih poganov, tam na vročih bengalskih poljanah želim živeti v delu za dušni blagor onih ljudi, ki še ne poznajo Boga, ki jih tako ljubi... Tam v močvirnatih gozdovih bo moj grob...

Divje so šumeli valovi, tiho so migljale zvezde na nebeškem oboku, prava slika človeškega življenja. Divje hrumi življenje okoli nas, a naša duša, z Bogom združena, uživa neskajjeni mir.

Visoko so se dvigali valovi, bela pena je segala do vrh krova, kjer sem stal in se držal za ograjo, da me silni piš ne bi odnesel v morje. Ladja se dviga in pada v morske globine, zdi se ti, kot da bi padali zmeraj niže in niže, stene škripljejo pod vodnim pritiskom, popolnoma sami smo na neizmerni morski površini. Le temna noč nas obdaja, nad nami migljajo južne zvezde, indijske zvezde, saj smo že v Indijskem oceanu...

Vrnil sem se v kabino; v velikem salonu neki Indijec igra na klavir in poje iz globine svoje duše. Svete indijske pesmi so to, otožne melodije. Nič veselega nimajo te pesmi v sebi, kot nekaki žalostni, otožni vzdihli zlomljenega srca so, en sam De profundis, ki ga moli indijska duša, strta pred pogledom na strahovita božanstva...

2.

Mirno je plaval blede mesec čez nočno nebo in razsvetljeval pokrajino pod seboj. Same divje džungle so se razprostirale, kolikor daleč je seglo oko. Nemo so se priklanjala orjaška drevesa nad vodno površino kot kaki indijski nočni duhovi. Skozi gozdove so se kot neme roke vile globoke reke, v katerih so kro-

kodili hodili na nočni plen. Sem pa tja je švignila črna pošast nad gladino in ko se je zaprlo ogromno žrelo, je bilo spet vse tiho. Nikjer človeškega bitja, tu je še divja priroda sama, tu še gospodari okrutni boj na življenje in smrt med tigrom in drugimi zvermi, tu ni še zmotila gozdne tišine človeška sekira, ne rezala plodne zemlje železna motika.

Lahko je zašumelo grmovje kraj reke, iz gozda se pokažejo vitki rogovi orjaškega jelena, ki je prišel tolažiti svojo žejo. Med dnevom si ne upa iz džungle, da ga ne bi opazilo bistro oko kake zveri, le pod okriljem noči pride iz skrivališča. Počasi in v globokih požirkih sreblje toplo vodo in se ozira v strahu na vse strani, da ga ne bi iznenadil sovražnik. Oster krik preseka nočno tišino in že sedi rumeni tiger jelenu na vratu in se globoko zagriže v nežno meso. Vitke jelenove noge klečejo, oko se ozre v temno gozdno domovino in ugasne za zmeraj. Čez nekaj trenutkov zahreščijo kosti pod tigrovimi zobmi, eno življenje je uničeno, in zopet divja dalje boj na življenje in smrt...

Naša ladjica je ležala sredi džungle na široki reki. Vrgli smo sidro, da nas močni tok ne bi odnesel dalje proti morju ali nas vrgel na peščeno obal sredi pragozda.

Naš krmar, Tiger po imenu, si je prižgal dolgo domačo pipo, huko imenovano, in kot iz železniškega stroja se je začel valiti dim in izginjal v večernem vetriču. Videl sem, da bi mi Tiger rad kaj pripovedoval, pa sem ga vprašal, če je že videl živega tigra. Kar zbadlo ga je: »Kaj mislite, da jaz, ki mi je ime Tiger, še nisem videl živega tigra? Sam sem ga srečal sredi pragozda, pa se ga nisem prestrašil.« »Povejte mi, kako je bilo, ko sta se srečala z vašim patronom v gozdu, kdo se je bolj ustrašil, vi njega ali on vas?« Tako sem se malo pošalil, ker sem vedel, da ga bo to še bolj razvnelo in bo pripovedoval na dolgo in široko.

Globoko je potegnil iz huke, jo postavil na kolena in začel: »Ko sem bil še mlad, smo vsi lahko puške nosili, saj je bilo toliko zverin, da nismo bili nikdar varni pred njimi. V sredi vasi ste mogli srečati tigra sredi noči. Meni je izpred vrat odnesel nekega večera najlepšo kravo. Danes je še dosti tigrov, a ker ne smemo nositi več pušk, smo jim zdaj na milost in nemilost prepuščeni. — Torej kako sem srečal tigra sam v gozdu?

Nekega dne sem šel z bratom po divji med. Kot zmeraj, sem tudi tedaj imel s seboj puško, da si ustrelim nekaj rac za kosilo, da bomo imeli pečenko na praznik. Res, hitro opaziva na nekem starem drevesu cel roj čebel. Brat brž spleza na drevo, da bi zažgal ogenj v duplini in tako pregnal čebele iz satja. Jaz sem gledal, če ne bi slučajno odkril še kje drugje medu. Naenkrat mi zakliče brat: Bhag, tiger je za teboj, streljaj! Hitro se ozrem in komaj kakih šest korakov za menoj je čepel v travi velik tiger. Moral sem ga zmotiti v dnevnem počitku, drugače tiger podnevi ne gre na lov. Brat mi ni mogel pomagati, ker je bil na drevesu in je bil puško pustil na tleh, a jaz sem se bil tako ustrašil, ko sem zagledal pošast za seboj v taki bližini, da bi mi skoraj puška iz rok padla. Vendar sem se hitro ojunail, saj mi je šlo za življenje. Kdo bo zmagal?... Zver je čepela v travi, nemirno bila s kosmatim repom po zemlji, oči so se ji svetile kot ogenj, a široke, krvave ustnice so nemirno podrhtevale, sprednje noge so se počasi krčile, telo se je napenjalo kot lok. Še trenutek in skočil bo... Vendar sem ohranil mirno kri, naslonil sem se na bližnje drevo, da bi bil bolj varen, in pomeril med oči... med one krvave oči, ki so me hotele prebosti s krvoželjnim pogledom. Bum, bum, je zagrmelo. Kot izstreljena puščica je zaplavalo v zrak orjaško telo, jaz sem jo pa pobral, kar so me noge nesle, naprej, naprej v divji gozd. Še ozreti

se si nisem upal, da ne bi morda opazil, da me zverina sledi. Na koncu mi je sape zmanjkalo, zgrudil sem se v gosto grmovje, vsak trenutek pričakujoč, da začutim na vratu vročo tigrovo sapo, da me zapečejo v tilnik zasajeni krepplji... Vendar nič ni bilo, vse je bilo tiho, slišal sem le udarjanje svojega srca, ki mi je od razburjenosti hotelo skočiti iz prsi.

Nabil sem puško in se oprezno plazil nazaj proti mestu, kjer sem bil streljal na tigra. Nič se ni ganilo, mrtvaška tišina je vladala v pragozdu, le od daleč je šumela reka z zamolklim bobnenjem... Počasi sem se prebil skozi grmovje in se čudil, kako sem prej mogel tako hitro pobirati krače skozi neprehodno džunglo. Kaj hočemo, ko gre za kožo, ne paziš na težave...

Zaslišal sem, da me brat kliče, po čemer sem sklepal, da je vse dobro. In res, nedaleč od mesta, kjer sem streljal, je ležal orjaški tiger stegnjen na tleh. Zagnal se je bil za menoj, toda krogla mu je razbila lobanjo. Moja krogla je bila močnejša kot njegova divja orjaška sila. Kar vrglo me je na kolena, da sem se v goreči molitvi zahvalil Bogu, ki me je rešil iz smrtne nevarnosti.

Zopet je Tiger potegnil iz huke in se zagledal v džunglo, ki se je razprostirala nedaleč od nas na obeh straneh reke. Bog ve, koliko človeških življenj bo danes leglo v hladni grob v vasicah, ki se krijejo sredi divjega pragozda...

Nad nami so migljale svetle zvezde na čudovitem indijskem nebu, njih svetloba pa se je odbijala na motnih valovih reke v pragozdu v ustju svete reke Ganges...

5.

Lllllok... lllllok... je drvel vlak v temno noč. Za nami je ostajalo velemesto z milijoni luči, Kalkutta se je počasi pogrezala v temo, a vlak je hitel v noč. Na levi in desni so hitele mimo nas male vasice, ljudje so že spali na verandi pred hišo ali se še pogovarjali o bodoči žetvi, zauživali svojo skromno večerjo in se hladili od silne dnevne vročine. Kot svetla pošast je drvel vlak dalje, dalje proti jugu, tja, kjer se izliva Ganges v neizmerno morje, kjer se danes koplje tisoč in tisoč poganov, da se očistijo svojih grehov, ki jih bo po njih verovanju oprala sveta reka.

Za nami ostajajo mali trgi, kot iskre švigajo mimo nas slabo razsvetljene vasice, dalje, dalje, proti jugu...

Sam sem bil v vozu, vsi potniki so prej izstopili in odšli na svoje domove, a moj dom je bil še daleč, daleč na jugu.

Zagledal sem se skozi okno. Sama voda, kakor daleč mi je segalo oko. Deževna doba je bila, ko so vsa polja spremenjena v širno morje in ni ne poti ne steze; vse pokriva vodna gladina. Zvezde so migljale, iste zvezde, ki migljajo v domovini tam daleč, daleč na zapadu. Da, a v moji domovini je še dan in je že dan dolgo v duhovnem ozirju, dočim tu v Indiji še vlada temna noč, temna noč poganstva. O, kdaj bo tudi Indiji vzšlo Sonce večne Resnice?...

Vlak se ustavi, moja postaja je prišla. Hitro stopim iz visokega voza; na postaji sem edini potnik. Ni še tu moj dom, še dalje proti jugu, še dobro uro dalje.

Stopil sem k ozkemu kanalu, ki je moja pot proti domu. Tam je že stal privezan čoln, ki sem ga zjutraj pustil. Iz bližnje hiše prinesem majhen motorček, ki sem ga bil spravil, da mi ga nepovabljeni gostje ne bi odnesli, pričvrstim ga na čolniček, in že sem hitel po mirni vodni gladini. V eno roko sem vzel električno svetilko, da mi razsvetljuje pot, da slučajno v temi ne bi zadel v drug

čoln ali se zapeljal na obalo in pokvaril motorček, z drugo roko, ležečo na motorju, sem krmaril. Zdaj na desno, zdaj na levo in zopet ravno... Bil sem popolnoma sam na kanalu, žive duše nisem srečal. Močno je odmevalo od hiš, ko je motorček zdrsnil mimo vasice kraj kanala. Ljudje so prihajali gledat, kdo moti nočno tišino. Večinoma pa so že vsi počivali na slamnatih preprogah pred hišami. Zavil sem iz vasic. Kanal je bil raven, pa sem lahko ugasnil svetilko in se s polno paro zapeljal po njem. Hladna nočna sapica mi je rezala v obraz, v kanalu so se začeli dvigati majhni valčki in čoln je plaval kot od nevidne sile tresen po temnih valovih. Daleč, daleč sem opazil sredi polja majhno lučko. Tam, tam je moj dom, moj novi dom. A moj stari dom, kjer sem zagledal luč sveta, kjer me je mati zibala, je daleč, daleč na severu... Iz srca se mi je kar sama od sebe iztrgala pesem:

Tiha luna jasno sije,
duh moj misli na svoj dom,
srce zanj mi gorko bije,
Bog ve, kdaj ga videl bom...
Vmes so hribi in doline,
vmes šumenje bistrih rek;
daleč, daleč so planine,
daleč Save je iztek...

Mirno je sijala bleda luna na zvezdnatem nebu, na obeh straneh kanala so se v večerni sapici priklanjali polni rižni klasi, ribice so plavale po poplavljenem polju in lovile nad vodo mušice.

Zavil sem v stranski kanal, ki naj me pripelje domov.

Moj novi dom je sedaj Indija, vendar srce mi še zmeraj rado pohiti v oni mirni domek pod hribom med zelenimi poljanami, kjer se je igrala moja mladost. Nad mano migljajo zvezde, indijske zvezde. Ali se spominjajo, kako so nekdaj gledale na me, ko mi je mamica razlagala v svetlih večerih: »Glej, to so Sejaleci, to je Jakobova palica, to je Šmarni križ...« Iste zvezde so tedaj gledale name, ki me sedaj spremljajo na poti po moji novi domovini.

V globoko spanje zavite so ležale male vasice pod palmami po polju, šakali so tulili in iskali plena, sem pa tja se je utrgala jasna zvezda in zdrknila čez nebesni obok kot pozdrav iz daljne domovine...

KAREL MAUSSER:

V pomladnem jutru

Napeto brstje v rosi se iskri,
žafranovi cveti so kot kelih, kot kelih.

Iz brazd zoranih vonj zemlje dehti,
kot vonj kadila v cerkvi spraznjeni.

Končana je daritev. Zdaj poglej,
kako drsijo rosne kapljice raz vej.

Meglena jutro

Nekje zunaj mesta sta stopila v voz. Le mimogrede ju je opazil, ker sta bila oblečena v črno. Najbrž sta šla na kak pogreb. Sicer pa ju ni več pogledal. Vozil je in zvonil, se jezil nad zaspanimi vozniki, ki so se tako počasi umikali s proge, in široko zehal. Prav za prav ni na nič posebnega mislil, le tako mimogrede se je spomnil zavodarjev, ki jih je moral snoči peljati s posebnim vozom v Št. Vid, kar mu je vzelo dobro uro spanja. Sicer pa je bil ta dan kakor vsak, le malo gostejša megla je ovijala umazanosa poslopja in blatno cesto.

»Mama, ali bodo Edija res pokopali in ga ne bom nikdar več videl?« mu je nenadoma udaril na uho otroški glas.

»Res, Janko! — Vendar ne smeš biti žalosten zaradi tega; kaj pa naj bi sicer naredili z njim sedaj, ko je mrtev,« je odgovarjal ženski glas. Nekaj časa je bilo vse tiho, le nenamazana kolesa so škripala in cvilila, da je moral postati človek nervozen. Nato je nenadoma spet vprašal otroški glas:

»Kaj pa je storil Edi, da je moral umreti? Kako lepo bi bilo, ko bi še živel! Mami, še več, kako lepo sva se včasih igrala?«

»Nikar ne misli na take stvari!« je tolažila gospa otroka.

»Le kaj sta morala ta dva stopiti prav v moj voz!« se je zjezil. »Menda ju je vrag prinesel prav zato, da mi znova odpreta staro rano, o kateri sem mislil, da je že vendar zaceljena.«

*

Kdaj je že vse to bilo!...

Takrat še ni bil pri maloželezniški družbi. V tovarni je delal in z revno plačo skrbel za dom: za ženo, sina in zase. Da, za sina!... Stisnil je ustnice ob grenkem spominu in s tako silo stopil na zvonec, da so se potniki začudeno ozrli. Skušal se je otresti boleče misli na pretekle dni, toda ni se je mogel; vedno znova ga je obletavala in mu ni dala miru. Še nidar po tistem ga ni tako zgrabilo. Bo le moral pomisliti na tiste s krvjo oškropljene grenke dni! Prav iz pisarne je bil prišel, ko je planil nekdo v tovarno in zaklical njegovo ime. V grozni slutnji mu je zastal dih... Kaj se je zgodilo?... Samo: »Domov teci!« je še ujel med oglušujočim ropotanjem strojev. Brž je zmetal delavno obleko s sebe in oddrvel iz tovarne. Le kaj se je zgodilo! Nesreča?... Žena?... Sin?... Hitel je po znanih ulicah, da so se ljudje začudeno ozirali za njim. Kot omotičen se je zaletaval v mimoidoče, ni se oziral ne na levo ne na desno, le čudna slutnja ga je gnala naprej. Zasopel je pridrvel domov. Tedaj je zagledal svojega ljubega otroka; negibno je ležal na postelji, obleko je imel prašno in zamazano, iz čela pa mu je preko nalahno priprtih oči curljala temnordeča kri, kapljala v dolgih kapljah na tla in se strjevala v temno mlakužo. — Srce mu je zastalo; besedice ni mogel spregovoriti. Nemo je strmel na posteljo, ne da bi se zavedal, kaj se je zgodilo.

»Avto ga je!« je plaho pripomnil nekdo. Z blodnimi očmi se je ozrl naokrog, se hipoma vzravnaval in besna jeza ga je popadla. Stisnil je ustnice in udaril najbližjega zraven sebe, da se je opotekel skozi vrata.

»Izginite!« se je zadrł s čudnim votlim glasom in iz oči so mu letele strele, »kaj boste pasli radovednost, hudiči! Ven se poberite!« Besno je pograbil stol in

mahal z njim naokoli. Sam je ostal z ženo in mrtvim sinom v sobi. Tedaj se je sesedel za mizo, zagrebel obraz v žuljave roke, srce mu je vzdrhtelo, zdelo se mu je, da ga nekdo stiska za grlo, ni se mogel več zadržati in razjokal se je kakor otrok...

*

Tedaj ga je zbudil iz zamišljenosti grozen krik. Za hip mu je zatrepetal pred očmi prestrašen otroški obraz. Le toliko prisotnosti je še imel, da je hitro zavrl voz, nato pa se mu je zavrtelo pred očmi, da je padel po tleh. Okoli voza so se zbirali ljudje, sredi med njimi pa je ležal otrok. Iz čela mu je curljala kri in se razlivala po mrzlem sivem tlaku...

MARIJA GAŠPERŠIČ:

Deklica študira

Danes je sobota in popoldne nimam predavanj. Le brž, da ne zamudim avtobusa! Čemu se danes na cesti vsi tako obirajo, ko se meni mudi?

»Žlice, lesene žlice, po dinar kos! Kupite, kupite!«

Tramvaj vrši mimo in moram se umakniti ljudem k zidu.

»Kupite žlice; samo dinar, gospodična!«

Bog s teboj, zmršeni fantek s košem žlic! Jaz ne rabim lesene žlice, sliši-š? Kaj bo meni žlica! — Pero mi daj in papir, fantek, da ti napišem storijsko, ve-š? Ali pa mi daj svinčnik, pa narišem tebe in zraven veliko leseno žlico, poln koš žlic, če hočeš. Ne verjameš, da bi sodil v risbo ali v storijsko? O, mislim, da bi se tudi o tebi mogla pisati storijska. In še mislim, da je škoda vsake storijske, da bi se zanemarila in v nič minila.

»Žlice, žlice, samo eno, vsaj eno!«

Tak kaj je danes, da nikamor ne morem? Saj bom zamudila! Čez cesto bi rada, pa moram obstati pred vrsto kolesarjev.

»Poizkusite, gospodična, močna žlica iz enega kosa.«

Ne trudi se, fantek, za storijsko še ravnila ni treba, še ravnilec iz enega kosa ne! Sicer pa prehitro govoriš in ne vem, če si pazil na to, da je med »gospodična« in »močna žlica« vejica, sicer...

»Za žgance takale kuhalnica, gospodična.«

Žgance, žgance! Ljuba rajna stara mati mi je rekla, ko sem revše šele v šoli začenjalo, da je Šmarna gora žganec in Sava mleko — v deveti deželi. To bi mogla biti storijska, kot je bilo še toliko drugih lepih storijsk moje stare mame. A lesena žlica, no — no, no — ali bo že — kaj? Kaj se šopiri to ženšče in klepeče, maha in krili z rokami, da ne more človek z mirno vestjo mimo. Morda bi tale kupila leseno žlico. Joj, — avtobus — ura — odhod čez dve minuti. —

Fantič pa za menoj:

»Ta lepa žlica samo dinar, gospodična.«

Za dinar si včasih dobil svinčnik, dober svinčnik, danes dobiš poštenega za dinar in pol. Ampak, kuhalnica — da, Vera si je s kuhalnico lase navijala, prav na vrh glave. Kodrčki so pa dragi, pravijo. To ni kaj prida storijska. — Ta ženska je pa res gluha, kako debelo gleda dečka, ki ji tuli pod nos:

»Mat', če boste s to žlico mešali, se še kaša ne bo prismočila.«
Kaša? — Res je in storija tako pelja, da je Prešeren pesnil o kaši, a ne zavoljo kaše. — Samo čez trg še!

»Fižolčka, gospodična? Peteršilčka, kaj solate? Kupite kaj, gospa?«
Hvala, hvala! Prešeren je otrokom nosil fig in ne fižolčka, peteršilčka. — Da bi vendar ne zamudila!

»Glave za zelje, gospodična!«
Ne, ne! — gosencam kaj naj repo varje — uh, uh — sled sence zaveje — avtobus — oh — je še tam — hvala Bogu! — onstranske glorijske; krasno povedano!
»Le noter, gospodična, le noter! He, he! Avtobus je kakor žensko srce, vedno je še za enega prostora.

O hvala, bo gospodična sedla. Kar izvolite; ste tekli, kajne? Veste, kolega, gospodična — študira.«

Prepeljali so me v bolnico in tam izvedeli, da sem res težko bolna. Očividni znaki cholelittiasis, čeprav premlada za to bolezen.

Mene pa bolezen ne zanima več; prvič sem v bolnici, toliko ljudi, toliko novih obrazov! Nestrpno čakam, kdaj me bodo klicali k operaciji. To bo doživetje, drugačno od vseh dosedanjih.

Na noč obležim v hudi vročici in nekaj zelo čudnega se godi z menoj. Doli nekje začutim pekočo drobno bolečino, pred očmi pa mi pleše žareča zvezdica, ki prasketa v žgočih iskrah. Kako me boli ta zvezdica! — Naenkrat se zareže bolečina podolgem v ozki in ravni črti; tu je zeleni — vasica Felea, — kot ostro začrtan -i- s pekočo zvezdico namesto pike. Bolečina se je razlezla in malo ponehala, razširila se je v ves prostor okoli mene. Najbrž sem nekje v zraku in plavam. Tam plavajo črke, sami samoglasniki, plešejo, čimdalje več jih je, kot bi jih kdo vsipal iz koša. — Vidiš, onole tamle, kako velik o, ki se preliva v e, prav kot pri češkem preglasu. — Kako je mogoče, da se bolečina takole preliva in potuje? — Kako je vroče, ne čutim telesa, le mrzle rokave in hladne rjuhe.

Od nekod čudno in nejasno sije rožnata svetloba, morda je zastrtá. Iz rožnate megle se izlušči nekaj belega, snežnobelega. Dva golobčka sta, obletavata me in silita pod odejo. Čemu hočeta k meni? Ali ju zebe? Vrgla bi jima odejo, saj gorim, pa ne morem, ne vem, kje sem! Zamahnem z roko, moram pregnati nadležni živalci.

Slutim: sestra stoji pri meni in mi ponuja toplomer, kot vsako jutro ob tej uri. Gotovo se mi smeje in tudi jaz se ji moram nasmehniti. Kako snežno belo pokrivalo ima! — Golobčka sta zletela v rdeče nageljne na moji omari.

Čudno mrmranje se razleze po sobi, narašča in pada. Bele in rdeče črke se spreminjajo v zelene in črne kroge, padajo, se dvigajo in sučejo. Kdo li se igra z njimi in z menoj? Morda to mrmranje ureja in vodi vse vrtenje? Vem samo to in vem gotovo, da druge tega ne vidijo in ne slišijo. Neslišno so se odprla vrata, vstopita dva zdravnika.

Prvi stopa oblastno, odločno in glasno, morda je primarij. Na vsak način mora biti zelo velik. Drugi je majhen in suh, tiho in hitro hodi, zdi se, da bi rad prvega prehitel. Veliki se ustavi, Mali neslišno smukne za njegovim hrbtom in — tudi obstane.

Veliki objame s pogledom in z odločnim zamahom roke vse postelje na moji strani. Ali je res, ali se mi le zdi? Kako dolg prst ima! Z njim bi mogel zajeti vse te postelje, jih zmešati in uničiti. — Pa to ni primarij, ostrejše in globlje sive oči ima, ostrejše gube — tiran je!

Čemu so spustili tega človeka sem noter, čemu? Ta bi mogel s prstom, s pogledom kruto ugasniti luči teh plahih življenj, ki mirujejo v težkem snu.

Mali mi je pa tako znan. Kako droben in bled in kako mil obraz ima! Očali mu dobrodušno čepijo na ostrem, prijetno dolgem nosu. Gleda usmiljeno, a zvedavo, kakor miška. Človek se kar spočije, če ga pogleda.

Veliki zamahne še enkrat in Mali mu pokima.

Zopet zaslišim mrmranje, ki je tako nerazložno. Kdo bi ga razumel? Treba je temu nedoločnemu trdne podlage, potem se bom mogoče tudi jaz zavedela!

A, čujmo, bo! Kako globok glas! Pa ne, da bi Veliki govoril? — Da, pri prvi postelji se je ustavil.

»Meningitis cerebrospinalis epidemica. Ne bo prestala!«

Mali gleda prestrašeno, tiho opomni: »Mlada je še, grunt jo čaka, dom, šestero otrok...«

»Ne bo prestala!« je Veliki neusmiljen prav tako jasno in odločno kot prej. Tako torej, sodijo jo, pa se niti ne oglasi ne! Gotovo si ne upa.

O, pri drugi je:

»Tiphus abdominalis — prepozno!«

Mali tiho: »Tako je upala. Še včeraj — njen ženin — prosil je, da bi vendar...«

»Prepozno!«

»Anemia pernicioza« — še deset let!« —

To je tretja, mala plavolaska, otrok še skoraj. Tudi Mali zaprosi:

»Samo deset?«

»Deset!« je neizprosna sodba.

Zakaj se nobena ne zoperstavi, ali spijo? Ne, On, Veliki, jih je s svojim ostrim pogledom, z odločno ukrivljenim prstom prisilil k molku. Nobena se ne zgane, gotovo se bojé, da bi izdale svoj strah in pospešile sodbo, če bi mu pogledale v oči.

»Cholelithiasis... hipno izboljšanje, a jo čaka najhujše. — Pneumonia — konec!«

Mali gleda usmiljeno, skoraj trpeče:

»Uboga! Sam sem jo operiral.«

Mali je žalosten, žalosten, zdi se, da bi mi rad nekaj prišepetal.

Jezus, saj je pri moji postelji!

»Cholelittiasis Cholezystitis de purelenta — smrtnonevarno!«

»Smrtnonevarno!« je rekel. Že čutim njegov ostri pogled, ki mi brani, da bi mu povedala, da nočem smrti, čeprav me bo obsodil.

Ne dam se, nočem! Krčevito zamahnem z obema rokama in teža pade. Že lahko odprem oči, uprem jih naravnost vanj, v obraz mu povem, da se ga ne bojim, da hočem zmagati sama, da nočem niti njegove pomoči.

Kako začudeno me gleda! Z rokami se opira na končnico postelje — pozorno mi gleda v dušo. Pa to ni več oni ostri pogled.

Mali se smehlja, ves je oživel, kima mi in striže z ušesi. Kar ginljiv je, da se mu moram nasmehnuti. Bog ve, ali se zna tudi Veliki smejati? Poizkusimo!

Široko odprem oči, gledam ga in se mu smejem. Tudi njegove oči se široko odpro, nekaj toplega spreleti njegovo obličje, v zadregi je... On je v zadregi, ne zna si pomagati. Nemo vprašujoč se obrne k Malemu in pokaže z roko name.

Mali se je očitno zelo opogumil, junaško položi ročico Velikemu na ramo in pravi s poudarkom:

»Veste, deklica — študira!«

Veliki se kot na ukaz pokloni, poda mi roko, ne more se več premagovati, od srca in glasno se mi zasmeje.

Mali je ves srečen, veselo se prestopa, še čepica na njegovi drobni glavi dobrovoljno omahuje.

Saj to sta vendar naš primarij in mladi doktor. Kako se mi smejeta! Mene pa je ta zmaga veliko stala, trudna sem in moram zapreti oči. Mrmranje spet narašča in pojema, globoki in resni glas Velikega se oddaljuje. Sedaj počasi pojema, vse pada z menoj daleč doli nekam v prazno, črna noč se zgrinja nad menoj in okoli mene. Ne vem, kako dolgo se nisem zavedela.

Naenkrat me strese občutje močne svetlobe. Vročine ne čutim več; dan je že, svetel dan, v sobi šumi kot v panju.

Iz ozadja prihaja mladi doktor; kam je izginil Veliki?

Smehlja se Mali, komaj vidno in prizanesljivo, že je opazil, da sem se zbudila. Že je pri meni, prime me za roko in opazuje, kako ustriplje žila.

»Kako je, mala? Kaj bi radi?« »Samo dolgočasja ne! — Najrajši pa svinčnik in papir, da bom risala. Še smrt me ne mara.«

*

Spogledali sva se v sanjah tudi s smrtjo in rekla mi je: »Zbogom, dete!«, jaz pa: »Na svidenje, majčica moja!« Niso mi verjeli, da bi mi ne bilo težko umreti; saj niso mogli vedeti, da me tam čaka mamica, mirna in lepa žena s trpečim obrazom. Ta se mi nikdar ne prikaže v sanjah, samo ta ne, ker sva si vedno tako blizu, kot bi se vodili za roke. Kdo bi pričakoval, da marsikdaj to živo nasmejano bitje brez solz in nemo joče za mamico, ki bi ga toplo z belo posteljo čakala. Videli so samo blede obraz in mi svetovali, naj grem in »spremenim zrak«.

Zrak? Še preveč sem ga imela, preveč prostora, topel vetrič je silil v svetlo sobo in se igral z belimi zavesami.

Kolikokrat jih je popravila njena roka. Mislila je, da že spim, popravljala mi je odejo in me še enkrat pokrižala. Jaz pa sem se potajila; ko se je obrnila, sem gledala za njo skozi prste. Se dihati si nisem upala. Kolikokrat!

Bridkosmešna misel me prevzame: »Zdaj, o, tudi zdaj še lahko gledam »skozi prste«, a če gledam, pojem, kličem, če tulim, to nikogar več ne gane.

Gledala sem profesorje skozi prste in je bil to moj najljubši film in so bila profesorjeva usta, nos njegov, oči, obraz, lasje -- junaki te predstave.

Ni je, da bi jo vsaj enkrat še kot otrok poklicala prav tiho: mama!

Zato je prišel pome vlak, ker sem z drhtečo roko napisala: pridem. Tedaj je bil praznik na hmeljevih poljih, jaz pa sem začudeno gledala in spraševala: »Tako visoko tule fižol zraste?« Smejali so se, kajpak, a rekli niso nič. Kdo bi zameril deklici, ki jih pametno, pozorno poslušala in pritrjuje, odkimava in presoja, če govorijo »pravi dialekt«.

Lepo je za nekaj časa pozabiti na knjige, na mesto, na vse...

Še veste, malčki, — koliko vas je bilo v hiši, da vam že kmalu ne bi vedela imen — kako smo v lesu brali borovnice, na ves glas smo prepevali in pravili smo si povesti: o volku, ki je grofovskim pogače za papirnate cekine zmenjal,

o dečku, kako je lačen kaše prosil pri coprnici, ki je njega dni nad Selami v podzemski luknji gostovala, o angelcih, kako so stresali cerkvice po štajerskih holmih, pa o Mariji z Uršlje gore. Vprašali ste me tudi, če mi teknejo podgane, a mislili ste na ocvrte miši.

Še pojete, dekliči? Koliko rož smo nanosile Devici božji Homški!

Poltemen gozdiček, v mehko mahovje zaviti in z dehtečimi očesci korčkov posejan. Tu bi mogel sladko spati Jezušček sam. Mi pa smo gori praznovali »lepo nedeljo«.

Zebranje prosjakov ob poti, praznično »trjančenje« zvonov, strelci s pisanimi predpasniki in z oškrobljenimi rokavi, nemirna množica romarjev — procesija mimo kapelic okoli cerkvice — gori na prestolu Kraljica Vnebovzeta.

»Milostna mati zdaj gleda na nas...« je pelo staro in mlado.

Mati Homška, gotovo si ti sama ta kraj, to lepo cerkvico izbrala, kot se pripoveduje tam gori.

Kolikokrat sva se srečali na gozdnih tratih in se pogovarjali v smrečju, ker je bila cerkvica zaprta. Imeli sva si toliko povedati, o moji mamici, o bolesti sva se menili, tudi o smrti, pa je bilo v vsem toliko vedrega življenja. Zdravje si bila in lepota, pa sem te poprosila v pesmi:

»O vodi mojo pot domov
in varuj me...«

Ljubi dobri ljudje, za zadnjo nedeljo ste mi to pesem izbrali; bilo mi je pri srcu, kot da mi drugič mamica umira. In vendar je bilo tako lepo, kot še nikoli: lepota in bolest sta sestri.

Zadnji dan. Tiha Mislinja, se bova li še kdaj pozdravili, se bova še poznali? In ti, samotni mlin, prijatelj; pravili so, da tu straši, in so se izogibali razpadajoče bajte. Več ur sem včasih stikala okoli nje za skrivnostmi, v zidovju čakala strahov, pa jih ni bilo.

Ej, ponosni Lešjenk, mladi gospodar novega mlina! —

Ob jezu hodi, popravlja, žvižga, razgleduje se: vse to je moje, moje; bela hiša, nova poslopja, polja in gozdi, oj! Skrbna sestrina roka gospodinji za dve, ukazuje poslom in priliva rožam na oknu in v gredi.

»Deklič, da mi v vodo me padeš!« »Beži no, mladi! Kako pa naj ti rečem, saj so te menda krstili?«

»Vanče sem, Vanče.«

»To je po kranjsko Janez. Jaz sem pa Micka. Janez in Micka, čeden par...«

»To gre skupaj kot žganci in zelje, kajne, ti zgovorna... mm... Micka, no.«

Ne ve, kaj bi še rekel. Z nogo brcne v zrelo jabolko. »Hočeš, da ti malo potreseš?«

»Če se ti ravno zdi, na jabolka sem volk. Nič ne izbiraj, saj še nisem škrbasta.«

»Čigava pa si, kaj? Domača nisi, precej drugače zavijaš.«

»Kranjska Micka sem, saj sem že rekla. Si gluha, Janez?«

»Velikokrat te vidim, ko hodiš ob vodi. Morda si bolna.«

»Bila sem, pa je že dobro. Vaš zrak me je popolnoma pozdravil.«

»Pa tu ostani.«

»Kaj naj pa delam?«

»Dela ne zmanjka, ljuba moja, vsak dan v tednu drugačnega! Ob nedeljah nam pa zapoješ tisto, veš, kot si jo zadnjič pela pri starem mlinu:

»M' je krajčič posvava po Dravci dovsa...«

»Si me slišal?«

»No, precej glasno si pela in rože si brala. Gledal sem, če boš res vrgla krajčič v vodo.«

»Žakaj?«

»I, vzal bi ga, ne!« — Nehote utrga rdečo gladiolo in se igra z njo.

»Si bil včeraj kaj na Homecu?«

»Seveda, me nisi videla?«

»Ko je bilo toliko ljudi.«

»E, si bila že kam zagledana, kaj?«

»Beži no, Janez, saj sem vendar še — otrok!«

»O ti miš ti, drobnogleda! Čez tri nedelje gremo spet na Homec.«

»Tokrat me pa ne bo več tukaj.«

»Ne? Kam se ti pa mudi? Nekaj ti bom kupil gori, če ostaneš. Kaj bi rada?«

»Medice ne in štrukljeve, konjička iz lecta ne, le pehar jabolk mi boš dal na pot — za jutri.«

»Že jutri greš, — tako — če bi prej vedel...«

»Vanče, tak pojdi no, Tonč te že tako dolgo čaka!«

»Pepca me kliče, moram tja. — Zbogom, Micka. Saj prideš še pogledat?«

»Ne vem.«

»Pisal ti bom.« — Poda mi roko in rdečo gladiolo. »Jabolk si naberi!«

Kako to šumi, šumi, buči, nad jez me zvabi. Voda mi prši v obraz, pod menoj se zaganja v tramovje, preskakuje in pada, pada, belo se peni, valovi se zgrinjajo, kolikor daleč seže oko. Če bi imela zdaj pri sebi knjige, vse izpiske, lističe, vso šaro bi treščila z vrha doli v grmeče brezno. To bi se vrtelo, prekopicvalo in mešalo, čudovito bi moralo biti!

Pred mlinom hrzajo konji, hlapci pokajo z biči.

Ta Lešjenk je cel gospod — in ima, ima...

*

Na Homec moram še. Čudno, danes je cerkvica odprta. Vse je še v cvetju od nedelje. Glej, po sredi venec iz samih rdečih gladiol...

Zunaj vriskajo otroci, ciklame nabirajo. Meni pa je tako tesno pri srcu.

Mati božja, mamica moja, čemu sem prišla k vama z gladiolo v roki? Glej, cvetje pred Marijo je že malo velo. Položim sveži rdeči cvet Njej k nogam, iz oči mi same od sebe privro vroče solze.

*

Pismo iz zelenega Štajerja. Živio, Lešjenkov Vanče, mladi mlinar!

Kaj? — »Spoštovana gospodična Marija!

Oprostite, prosim, saj veste, zadnjič, pri našem mlinu. Nisem vedel, da študirate. Lahko bi si mislil; moja dolžnost je...«

Pod oknom nekdo poje:

*

»Oj, dečva, ne vdaj se na pavre,

na pavri so deva tešče...«

„Lemenatarija“

Profesor je bil še skoraj med vrati, ko je bilo po razredu že glasno in živahno kot pri branjevkah na trgu. Branko v prvi klopi se je na ves glas pritoževal, da ima zmeraj smolo in da ga imajo poleg tega še profesorji na piki in da mu zato gre tako slabo, ter podvomil, ali ga bodo sploh spustili k maturi. Milan v klopi za njim je pravil nekaj podobnega in na dolgo razlagal, da sta imela pri zadnji francoski nalogi s sosedom oba natančno enako napak, le dve vejici pa nekaj naglasov je imel Milan manj, pa je zaradi teh malenkosti dobil slabo, sosed pa dobro, kar je po njegovem mnenju na vsak način krivično. In Stanko, ki mu je Milan zaupal svojo nesrečo, seveda tako, da je lahko prisluškovalo pol razreda, je takoj nato začel zdihovati, kaj bo, ko še prav nič ne ponavlja za maturo, ki bo že čez dva meseca, in pravil, kako se boji tistih dni, ko ga bodo preskušali, ali je zrel, čeprav so vsi vedeli, da bi bilo treba samo sprožiti in bi Stanku šlo kot na gramofon.

Mirko je nekaj časa poslušal to zdihovanje, potem pa poiskal Pavla in mu pripovedoval o prihodnji olimpijadi, o Cranzu, Romingerju, Sörensenju pa o rugbyju, cross-countryju. O marsičem bi mu bil še rad poročal, a Pavle si je zagodrnjal melodijo iz zadnjega filma in kar na lepem vprašal Mirka, kako so mu kaj všeč Danielle Darrieux, Walthallova, Fritsch, in se jezil, ker so Mirko in drugi kazali premalo zanimanja za filmske zvezde.

»To ste prozaisti! Kar vsi, brez izjeme,« je v ta hrup zakričal Zdravko in kot predsednik literarnega krožka sklical sejo literatov, ki naj bi prozi v razredu primešala tudi nekaj poezije.

Zdravko je za novo leto namreč hotel v samozaložbi izdati zbirko pesmi, a mu ravnatelj ni dovolil, čeprav se je pogodil že celo s tiskarno in nabiral že naročnike. Užaljeni so v razredu sklenili, da bodo zbrali vse moči in takoj po maturi, ko bodo že svobodni, izdali zbornik vsaj na dve sto straneh. Vsebina naj bi bila zgolj poezija, namreč poezija v širšem pomenu. Zbrali so se vsi literatje, kar jih je zmogla osma, in izvolili predsednika, kritika in zapisnikarja, ki naj bi preskrbeli gradivo za almanah, ga uredili in spravili v svet. Predsednik je postal torej Zdravko, glavni kritik Vitko, ki so mu že kot petošolcu natisnili nekaj pesmi, a je pozneje utihnil (da bi ne pokazal dekadence, so mu nagajali prozaisti v razredu). Za literaturo se je pa vendarle še vedno zelo zanimal. Zapisnikar je bil Peter, ki je o literaturi mnogo govoril ter tudi mnogo pisal in pošiljal na vse strani in pod različnimi značkami dobival odgovore skoraj v vseh listnicah uredništev. Med literate sta se smela prištevati še Janez in Ciril, ki sta se tudi ponašala že s tiskanimi deli. Odbor je kljub norčevanju prozaistov, ki so mnogo govorili o svetem pesniškem krogu, zbral z Zdravkovo zbirko vred do takrat že za petdeset strani gradiva.

Literatje so se na predsednikov poziv kar brž zbrali. Predsednik sam je sedel na polico pri odprtem oknu tako, da je hrbet kazal na ulico, Peter se je naslonil zraven njega na zid, pripravil svinčnik in papir ter si nalahno požvižgaval, njemu nasproti sta stopila Janez in Ciril, kritik Vitko pa se je stisnil čisto v kot.

Predsednik je nato med Milanovim zdihovanjem in Pavlovim žvižganjem

pa klepetanjem drugih prozaistov začel sejo, ugotovil, da je krožek zbran polnoštevilo, pozdravil vse navzoče in jih v dveh, treh besedah navduševal za delo. Zatem pa je začel kritik Vitko:

»Danes je na vrsti Janezova črtica Iz življenja v življenje. Prebrali ste jo že vsi, zato bom vsebino povedal le na kratko: France po maturi premišljuje, kam bi se obrnil. Na vsak način si hoče izbrati tak poklic, da bi čim več mogel narediti za narod. Medtem ga povabi domači župnik s seboj v Bohinj na izlet. Ob slapu Savice se spomni Prešernovega Krsta in župnik na to naveže, da dober duhovnik največ stori za narod. Razlaga mu, da je narod v resnici srečen le takrat, kadar je ves prežet s pravo vero, ki vključuje vse, kar je dobrega. Po dveh dneh se vrne domov. Zvečer v svoji sobi France premišljuje župnikove besede in občuduje mir domačih, ki pod njim molijo rožni venec, in veselje deklet, ki pri sosedu ob ličkanju koruze prepevajo nabožne pesmi. France se bori za poklic. Po sobi hodi in razmišlja. Nazadnje se spomni svetopisemske besede, da bo tistim, ki iščejo najprej božjega kraljestva, vse drugo navrženo.«

»Potem se kajpada odloči za lemenat,« se je posmešnil Zdravko. »In to naj bo umetnost!«

»Da, pred križ poklekne, moli in se odloči za lemenat,« je nadaljeval Vitko. »Slovničnih napak jaz vsaj nisem opazil, pripovedovanje samo mi je všeč, besede so domače in posrečeno izbrane, dejanja pa prav za prav ni. Zgodba sama ni življenjska, psihološko je čisto pogrešena, pripovedovanje moti vsiljiva tendenca in odbijajoče moraliziranje z zoprno sofistikom. Skratka: Iz življenja v življenje ima iste napake kot prejšnje Janezove črtice in mislim, da bi naš almanah takih stvari ne smel prinesti.«

»Umetnost mora biti neodvisna, samostojna, ne pa tendenčna. Tvoja črtica je propaganda, ne pa umetnost,« je z okna dajal nauke Zdravko. »Jaz takih stvari ne želim več prebirati.«

»Zgodba mora biti verjetna ali vsaj možna. Janezova pa ni. Kdo pa gre danes še v lemenat, prosim vas? Kdor drugam ne more,« je tolkel Peter s svinčnikom po steni.

»Meni je pa Janezova črtica všeč. Janez je najbrž sam doživel kaj podobnega. Torej bo zgodba najbrž verjetna. Psihološko je dobro zgrajena. In kako lepo Janez pripoveduje! Človeka kar prevzame, ko župnik sredi prekrasne pokrajine ob slapu Savice pravi s Prešernom:

Molče v to prošnjo Črtomir dovoli,
z duhovnim bliža slapu se Savice...

Prepričan sem, da črtica našemu almanahu ne bi delala nikake sramote. Ravno narobe,« se je navduševal Ciril.

»No, pojdi molit,« ga je zavrnil Peter.

»Torej glasujmo,« je odločil predsednik. »Kdo je za to, da sprejmemo črtico v almanah.«

Ciril je dvignil roko.

»Saj sem vedel, da samo ti. Ne, takale stvar namreč res ne spada v naš almanah. Oprosti, ampak umetnost mora biti umetnost in ne propaganda. Pošlji v »Lučko«, tam ti morda priobčijo in ti dajo za honorar pet podobic pa tri svetinjice,« se je norčeval Zdravko. »Končujem sejo.«

»Jaz ti resno svetujem, da zasleduješ novejšo literaturo. Zdi se mi, da premalo bereš. Škoda tvojega talenta za takele stvari, kot jih zdaj pišeš. Primerjaj

s svojo črtico na primer to ali pa ono,« je začel Vitko naštevati naslove črtic in novel pa njih avtorje, vse iz »novejše literature«.

Janez se je molče umaknil v svojo klop in sklenil, da v resnici prebere nekaj literature, ki mu jo je nasvetoval Vitko. Malo užaljen je bil, ker so mu kar po vrsti odbili že tri črtice, ki so po njegovem mnenju precej boljše kot katera koli Petrova, ki jih Vitko hvali na vse pretege. Posebno pa ga je bolelo Zdravkovo zabavljanje in norčevanje. Vendar je vse to v sebi potlačil in se lotil dela. — — —

»Danes imamo pa opravka s čisto drugačno Janezovo črtico,« je kakih deset dni pozneje kar nekako vesel in zadovoljen začel kritik Vitko na seji literatov, ki je vedno bila v kotu pri oknu. »Naslov ji je, kot veste, prav tako Iz življenja v življenje. Prikazuje nam mlado kmečko mater, ki se ji za krilo skriva sinček v strahu pred župnikom, ki je prišel po biro. Kmetica Barba mu nameri kar pol mernika pšenice več, kot je predpisano, in se gospodu priporoča v molitev. Tudi sama mnogo moli in sina — dve leti starega — uči že sklepati roke in kazati, kje je Bog. Ker ji mož zbolí, poišče hlapca, da bi delo ne zastalo. Novi hlapec je lep mož, ime mu je Martin in pozna življenje tako, kot je, ter ima zato tri ali štiri nezakonske otroke — sam namreč ne ve natančno. Tudi z Barbo sta si kmalu prijatelja. Čez pol leta Barbin mož okreva in hlapca odslovi. Znova čez pol leta dobi Barba drugega sinčka, ki mu je oče Martin. Njen pobožni mož jo hoče zaradi tega zapoditi in njena verna mati ji svetuje, naj otroka kar zadavi. Pa se nazadnje vse tako uredi, da ostaneta Barba in otrok na kmetiji. Medtem pride župnik spet po biro in Barbo pokara zaradi Martina. Toda ravno Martin je Barbi odprl oči. Bire noče dati. Župnika ozmerja in ga podi delat. Da bi se še vsakdo znal vrteti pred oltarjem in premikati ustnice pa obračati liste v knjigi ter predevati tiste stvari po oltarju in s prižnice zmerjati ljudi, mu pravi. Župnik žalosten odide. Barbo pa njen pobožni mož tako pretepe, da mora z otrokom vred v bolnišnico. Tam jo obišče njena globoko verna mati in jo hudo ozmerja. Čez štirinajst dni se Barba vrne domov, a mož jo zapodi po svetu. Zateče se k materi, ki v svoji bajti ravno moli. Ko mati zagleda hčer z otrokom, se razjezi, ju prekolne in ju pahne čez prag, vrata pa zaklene. Barba se nato preda cesti: hodi po svetu, srečuje beračice in berače, s temi ljubimkuje, z onimi se pa prepira. Vsako leto dobi nezakonskega otroka. Otroke vlačí na vozičku s seboj, šest let stare oddaja za pastirje k bogatim kmetom, sama pa z drugimi išče po cestah nečesa, v kar sama ne verjame. Nazadnje obnemore za neko mejo v domači vasi, prekolne svojega zakonskega sina in noče nikamor pod streho. Ko ji hočejo vsiliti duhovnika, pravi, da si zaradi svojega življenja nima kaj očitati in da ji zato farja ni treba. Vsa zmedena objema in obenem preklinja svoje otroke, jih prepusti cesti in nazadnje umre.«

»Lepo si napisal,« je pohvalil Janeza Peter.

»Da, dobro se mu je posrečilo,« je nadaljeval kritik. »Zgodba je možna, verjetna, torej življenjska, podajanje je naravnost krasno, brez vsiljive tendence in moraliziranja. Skratka: to je umetnina, ki prikazuje življenje tako, kot je.«

»Da, to je umetnina, neodvisna, samostojna,« je pritrdil tudi Zdravko in pisatelju čestital.

»Le tako naprej,« se je znova oglasil Peter.

»Meni pa črtica ni všeč. Življenjska prav gotovo ni. Zgodba je umazana in izumetničena. Takih kmetic, kot je Barba, še nisem srečal, čeprav sem s kmetov doma. Ta črtica je proti prvi Iz življenja v življenje kot noč proti dnevni.«

»Ti nimaš pojma, kaj je umetnost,« je Cirila jezno prekinil Peter.

»Ignorant! Ti — pa literat?« je zabavljajal Vitko in naredil s prstom kolobar po čelu.

»Pojdi molit!« se je znova razhudil Peter in se potem smejal svojemu dovtipu.

»Glasujmo,« je velel predsednik. »Kdo je za to, da črtico sprejmemo.«

Zdravko, Vitko in Peter so dvignili roke.

»Jaz se strinjam s Cirilom,« je mirno ugotovil Janez, potegnil drugo črtico iz življenja v življenje iz žepa, jo raztrgal in razložil:

»Prebral sem nekaj stvari, ki mi jih je nasvetoval Vitko, in ob njih dobil prepričanje, da nam je potreben pisatelj, ki bi nam opisal Cmokavzarja in Ušperno današnjih dni. Poskusil sem, pa se mi ni posrečilo, kakor vidim. Za almanah pa kar sami zbirajte. Jaz bom rajši v »Lučko« pošiljal.«

»Separatist!«

»A, ti bi rad Mahničič oživil,« je skušal razumeti Zdravko. »Sicer pa je prava reč, če odstopi takle mazač s svojimi župniki in lemenatarji. Bomo pa vendarle sami tudi zmogli.«

»Želim mnogo uspeha,« je rekel Ciril.

»Tak tako? No, tudi brez »lemenatarjev« bomo živeli.«

»Lemenatarja!« je zakričal Peter.

Razred je postal pozoren na »sveti krog«. Zdravko je razlagal:

»Tale lemenatarja hočeta umetnost usužnjiti tendenci in moraliziranju. Sramota! Kulturni škandal! Fuj!«

Branko je pozabil, da ima smolo in da ga imajo profesorji na piki, Milanu ni bilo mar za protekcijo, Stanko je opustil zdihovanje in vsi trije so prispevali vsak svoj »fuj« v obrambo umetnosti. Pavle je prekinil razpravljanje o filmih in se s športnikom Pavlom zgražal nad obema »lemenatarjema«. Zaspani Vinko je vprašal soseda, kaj je, in potem kričal z njim vred. Vse pa sta prekričala Peter in Vitko.

Janez se je hotel braniti, pa mu niso pustili do besede. Le še z večjim zgražanjem so branili neodvisnost umetnosti ter odločno odklanjali tendenco in moraliziranje. Janez in Ciril sta morala iz razreda.

Drago je hotel »lemenatarja« zagovarjati. Moral je za njima na hodnik.

Iz izgnanstva jih je rešil šele zvonec, a Janez in Ciril sta ostala »lemenatarja« tudi še posej.

Almanah pa kljub temu ni izšel...

GORENJSKI

Vzdih

Ah, počakaj, moj tovariš,

vsaj trenutek še,

da samota brezizrazna

mimo mene gre;

da izpoje moja duša

zadnji plahi zvok,

da preneha bolečina

hrepenečih rok.

Dr. Janez Mencinger - pesnik

Iz opomb v zbranih spisih vemo, da je Mencinger mojstrsko obvladal tudi vezano besedo, kar je pokazal s klasičnim prevodom Prešernovega »Neiztrohnjenega srca« v — koseščino. Sicer nam pa književni zgodovinarji in tudi dr. Tomišek ne vedo o Mencingerju pesniku nič povedati. In vendar je bil pesnik, vsaj s pesmijo je začel svojo literarno pot.

Pri inšpekciji med odmorom sem opazil, da neki študent prebira drobno knjižico s starinskim, orumenelim papirjem.

»Kaj pa bereš?«

Nič ni odgovoril, samo zveščič mi je izročil.

»Pesmi?« sem se začudil in strmel od strani do strani, ko sem bral pod vsako pesmijo datum in na koncu »Postscriptum«:

Poskušenj mojih perve so tu zbrane,
V zapisniku naj bodo nepoznane;
Ni bila gladka jim beseda,
So bile pisane brez reda,
So dela mlade glave
Nevredne vse poprave.
Naj mirno spijo
Se ne zbudijo!

V Ljubljani 28. Oktobra leta 1854.

Spisal Janez Mencinger šestošolec.

sedemindvajset pesmic.

»To pa bi bilo spet nekaj za ‚Mentor‘, kako je šestošolec Mencinger pesnil,« sem pomislil in vprašal fanta, kje je dobil rokopis. Povedal mi je, da mu ga je posodil Mencingerjev vnuk, ki je njegov sošolec. In ga je poklical. Prišel je in povedal, da imajo doma še dedovih pesmi. Prosil sem ga, naj bi vprašal doma gospoda očeta, če bi dovolil, da bi smeli kaj v »Mentorju« priobčiti. Drugi dan mi je Mencinger prinesel še en zvezek, a povedal, da je ded prepovedal priobčiti kdaj njegove prvence. Kako je s to prepovedjo, ne vem. Morda tolmačijo navedeni »Postscriptum« kot željo našega velikega mojstra. Ako ni druge določbe, potem bi ne kazalo zakrivati Mencingerjevih prvih pesniških korakov, ker prav nič ne zmanjšajo pisateljeve slave in so obenem značilni za presojo njegove rasti ter pomembni za življenje in čustvovanje našega dijaštva v dobi »Vajecev«.

Ker sem si le izprosil dovoljenje, da smem vsaj poročati o obeh rokopisnih zvezkih, mislim, da tudi s tem ustrezem »Mentorjevim« bralcem.

Oglejmo si prvi zvezek in njegovo vsebino!

Kot je označeno na zadnji strani čisto spodaj, bi moral zvezek vsebovati 27 pesmi, a jih je v njem le 15, ker je zvezka ohranjena le polovica: prvih 10 listov je namreč odrezanih. Na prvi strani prvega lista je bil pač le naslov, naslednjih devet listov pa je bilo popisanih, kot se še vidi ob strani.

Prva pesem v ohranjeni polovici zvezka je:

14. Kako se je hudič ozdravil? Je to epska pesem s sedmimi šestvrstičnimi daktilskimi kiticami z rimami xayabb. Prva kitica izzveni v vprašanju, kaj je taka žalost v peklenkem breznu. Oni, ki leti proti peklu, pove, da se bliža konec peklenkemu rajcu, ker da je najvišji obolet in ni bilo zanj leka. Pa je neki sloveč vrač, ki zdaj v peklu kuri, svetoval za zdravilo — človeške jezike. Z njimi da se zdaj vrača — porezal da jih je ženskam množico zalo, mladini ne toliko, moškim le malo — in upa, da bodo najvišjemu pomagali. Čez teden izve pesnik pred peklenko votlino od istega vruga, da je vse dobro. Moški jeziki, da so bili grenki, opravljeni ženski da so »zlo pomagali«, a ozdravil da ga je — »nekega mladeniča jezik lažnjivi«. — Pesem je datirana 5. V. 54.

15. Homerov rod. Pesem je zložena v trohejskodaktilski meri — trije troheji, daktil, trohej — z zapovrstnimi ženskimi rimami. Vsebina: ne onih sedem mest, ki se bore za čast, da bi iz njih izšel Homer (Smirna, Rod, Kolofon, Hios, Salamina, Mikene, Atene) ne človeška mati ga ni rodila, ampak je sin helikonske vile in Apolona, zibale pa so ga »svete Pieride«, ki so navdihovale njegovo dušo. — Pesem ni datirana.

16. Homerovo življenje. To je prvoten naslov, ki je pa pozneje prečrtan in popravljen v »Homerove zadnje dni«. Pod naslovom označba »Sonet«. V prvih treh kiticah nam slika Homerja starčka, ki zapuščen v samotni jami »z goratega Hia jonskega otoka« toži o svoji usodi, ko mu »solznih oči že luč umira«. V zadnji kitici je bridka ugotovitev, kako zahvalo uživa za svoje pesmi.

17. Homerova tožba. Sonet. Varijacija prejšnjega motiva, ki spominja na uvodni akord Prešernove Glose in tudi na njeno poanto. Datirana 29. V. 854.

18. Na jezeru. Pod naslovom pripisano s svinčnikom: »Ko sim se namenil iz Alojzjeva iti«. Pesem je napisana v stilu barkarol. Ob jezeru misli na svojega življenja čoln: Kam me veslo / Bode neslo / Ker mi slabe so rok / In močno ga ne derže. / Bog me vari / Mi podari / Moč veslati, ladjo vodi / Pot mi kaži, piš odposodi! — V zadnji, četrti kitici, je prepričan, da »Božja roka / Vod otroka / Vod mladenča verliga, / Ki v nje varstvo se poda, / Po nezvesti / Časa cesti / Po življenja solz dolini / Proti rajski slé višini«. — Datirana 29. V. 854.

19. Slovenskim pevcam. Trikitična glosa z italijanskim mottom: Scrivete pur scrivete / Di fame morirete / Ma siete immortali. Pignotti. Napisana je 2. VI. 854. Zraven data je šifra: —i—, kar je gotovo v zvezi z opombo pod naslovom v prostoru pred geslom: natisnjena v novicah 1854. (prva mojih pesem) natisnjena! —

20. Presajena cvetlica, goethejevski motiv, ki ga srečamo tudi v Jenkovi »Gorski rožici«, samo da Mencingerjeva presajenka še lepše cvete. Datirana je 20. VI. 54. Opomba ob naslovu pravi: Natisnjena v Novicah 1855 popravljena. Tudi za zadnjo kitico je letnica 1855, pred katero je s svinčnikom pozneje pripisano: Natisnjena v »Novicah«.

21. Ljudi različnost. »Kmet, ribič in gospod in lovec zali / Pri rajskim bleškem jezeru so stali« in vsak je imel kaj pripomniti. Gospod bi imel rad večje jezero, ribiču je tudi premalo vode, kmet bi imel rajši njive, lovec pa gozd. Konec izzveni v vzklik, »kako bili bi si še nagajali, ko taki bi junaki svet stvarjali!« — 21. VI. 54. Opomba ob strani: Popravljena natisnjena v Novicah v Juliju leta 1855. Spodaj na str. 50 starejša opomba: sim jo pre naredil.

22. Lovc. V petih štirivrstičnih kiticah pripoveduje zgodbo o lovcu Jurčetu, ki se je postil in potil v gozdu, nazadnje ustrelil zajca, a ga pustil, ker bi rajši jelena, ki ga je splašil pok. Ko mu je jelen ušel, bi se zadovoljil z zajcem, a ga

ni več našel — »nesel ga je jastrob že«. Pod zadnjo kitico je istočasno napisan pregovor: Bolje derži ga kot lovi ga. Zraven: »sim jo pre naredel«, kar je v oklepajih. Ob naslovu pripis: Natisnjena v Novicah 1. avgust 1855.

23. Cirkniškega jezera ustvarjenje je legenda, ki obsega devet stanc. Ko je Bog ustvaril svet in ga izročil ljudem, je hodil med nje in jih učil pobožnega življenja in vsakovrstnega dela. Blagor je prinašal, kamor koli je prišel. Nekoč je prišel tudi na Notranjsko in se ob mraku ustavil v Cerknici. Ljudje so ga gostoljubno sprejeli in mu lepo postregli, čeprav ga niso poznali, ker je bil kot navaden popotnik. Drugo jutro se jim razodene, pohvali njihovo gostoljubnost in dobrodušnosti, kakršne ni našel nikjer drugod, pa jim reče, naj mu povedo tri želje, ki jih za plačilo izpolni. Cerkničani so zastrmeli in se zgrudili pred Bogom na tla, molili in obžalovali svoje grehe. Končno se pa le oglasi neki ribič in želi, da bi nerodovitna pušča tam v bližini postala jezero, polno rib. Kmet nato bi rajši cvetoče polje, ker imajo premalo žita. Nazadnje pa pove še lovec svojo željo, da bi imel rad gozd v oni pušči in v njem zverino... Bog se nasmehne, a kar je obljubil, izpolni: vsem trem je uslišal prošnjo s presihajočim jezerom. — Pesem je datirana 18. IX. 54., pod naslovom ima pa pripombo: ni še natisnjena. Če jo je poslal Novicam, je čudno, da je Bleiweis ni priobčil, ko je mnogo boljša kakor druge, katere je sprejel v svoj list.

24. Lovec in gorski petelin je neznan drobec — 5 vrstic — o lovcu, ki je ujel petelina, ga nesel domov v kletko in vzdihujočemu govoril, da je le v kletki zanj prava svoboda. Te nerimane vrste je datiral 18. IX. 54. Pripombe nimajo nobene.

25. Pušavnik in slavček. Pesem je prepev, nekaka varianta Prešernovega »Orgljarčka«. Ima šest sestvrstičnih kitic v rimami ababxy. Datirana 4. X. 54. Opomba: ni natisnjena.

26. Napis: Kdor prijatla nima / Ga tud vreden ni / Kdor prijatla ima / Naj ga ne zgubi. 28. X. 54.

Nato sledi uvodoma navedeni Postscriptum, zadnji list pa je na obeh straneh nepopisan.

Drugi zvezek ima isto obliko kot prvi, je prav tako prešit, a je v celoti ohranjen. Obsega 52 listov. Na naslovni strani v gornjem levem kotu je označen: Št: 5. Nekako v sredini: Več reči. Proti spodnjemu koncu na desni: Janez Mencinger. Pod imenom na sredi: V šolskem letu 1855. Na tretji strani v levem kotu zgoraj: 5. zvezek. Nekako na sredi: Različne pesmi in pesmice / zložil / Janez Mencingar. / Od Novembra 1854 do Maja 1855. Na četrti strani levo zgoraj: sedemindvajset pesmic.

1. Modrici. Pesnik v osmih stancih tolmači svojo pesniško pot. Slišal je peti lepe pesmi, sam prebiral lepe in sloveče, se čudil, kako gladko tečejo in kako so češčeni njih očetje, pa se je tudi v njem vnela želja, da bi tako pel. — Ta želja mu ni dala miru. Kakor ni mogel Temistokles po maratonski bitki zaspati in je hodil gledat na trg v Atenah zlate vence zmagovalcev, tako so mu svetla znamenja pevcev izgnala iz srca preljubi mir. In vprašal je pevsko vilo, ali mu bo kdaj dovoljeno zapeti, ali mu bo podarila dušo prerajeno, ki se za petje vneto bo čutila. Odgovora ni bilo, a želja je vedno bolj rasla. Vzel je v roke strune in prvi glasi so prepevali »domače kraje, narave lepotijo, občutke, ki v mladosti se rodijo«, a ko so prišli drugi časi, druga leta in nove pesmi, je ubral glasno »čast Slovenije cele«. Pa so tudi ti jasni glasi potihnili in se zgubili kot tisti »vzdige časi«. Potem so strune dolgo molčale. Ko so se spet oglasile, niso pele

več vesele pesmi, ker je bila Slovenija oslabela in je srce napolnila bridkost. Premalo prostosti je še občutil, a tudi ko je prelomil spone mladosti, je ostal otožen. Končno mu strune glasneje pojo in bolje, vendar so žalostne ko one, ki »pele so Slovenje slabe čase«. Kljub žalosti je pa v njih več upanja, da svetlo sonce prešine srca: »Dani se Slave dan — mrak kmalo zgine«. — Datirano 15. XI. 854. — Po tej prvi pesmi v tem zvezku in po datumu vidimo, da je presledek med njo in zadnjo v prejšnjem zvezku le 18 dni.

2. *Jesenska misel* je sonet, v katerem riše umirajoče življenje, ki se v naravi obnovi, ko pa pride njegova jesen — »za vekomaj me zemlja bo zasula«. 15. XI. 845.

3. *Prerokba* obsega šest šestvrstičnih kitic ababec o bežnosti časa s pregledom narodov, ki so gospodovali in preminili. Pa

Spet drugim ljudstvu sreča migne
Roko poda obeta cvet
In ljudstvo se na prestol dvigne
In njega slava polni svet
In ljudstvo se razcveta rase
Živi, de spolni svoje čase.

Prišel bo čas, ko bo Slavjane
k povzdigi sreča sklicala
In novo ljudstvo krepko vstane
Iz spanja robstva terdiga.
Budi sinove Slava mati
Se dvigniti in kraljevati.

V zadnji kitici to svojo prerokbo podaja že kot izvršeno dejstvo, česar se je pozneje zavedel in sedanjik popravil s prihodnjim časom. Pod naslovom je opazka: prenarajena v 6 zvezku. Datirana ni.

4. *Pastirica* — drobna idilica o dekletu, ki prosi studenec, naj pomoči suho gorico, da bo rasla trava, kjer bo pasla ovčico in jagnje, dobila potem volno, iz katerega bo spletla dragemu jopu, da ga bo pozimi grela in jo bo še bolj ljubil ter vzel o pustu, ko jo bo snubil. — 25. XI. 854.

5. *Brata med sabo sovražnika* — epska pesem, obsegajoča 190 verzov v peterostopnem troheju z zaporednimi rimami. Sa Skaloroškem gradu je vesela viteška gostija, zakaj sprta brata Janko vitez Skaloroški in Marko vitez Savološki praznujeta spravo. Starejši brat Janko vstane in napije bratu vpričo zbrane gospode. V napatnici pove, da je konec sovraštva, ki ga je povzročil pohlep, ko sta si delila po očetovi smrti gradove, si jih medsebojno ugrabila in upepelila in končno skušala izpodriniti drug drugega z gradu, ki sta imela še vsak svojega. Tedaj se je oglasil na Skaloroškem gradu romar iz Rima in svetoval spravo. Marko je Jankovo vabilo za spravo sprejel in prišel z drugimi vitezi. Ko Janko vse to pove, gre k visoki omari, kjer vzame drago kupo in jo natoči — roka se mu pri tem trese — nakar jo izroči bratu: »Ljubi brate, vino pij rudeče / Pij mi sladko vince v naju spravo / V moje, tvoje zdravje, večno slavo!« Marko vzame kupo: »Staro jezo bova zapustila / Ki od nekdanj naju je morila / Slavni vitezi junaške glave / Vi bodite priče naju sprave!« — Brata trčita, gospoda vriska, a že se Marko zgrudi, zakaj brat mu je dal — zastrupljeno vino. Z zadnjo besedo mu zakliče: »Brate, brate, kaj sem zlega storil / De moriš me v naju sprave godi

/ Vmiril sim se. Al Bog naj te sodi!« — Gostje izginejo, Janko je sam ob mrtvem bratu. Nakrat zagrmi, grad se vname, bliski švigajo nad morilcem, ki mora slišati grozno preklestvo. Nato še potres in dvorana s peklenščki. Janko bi si rad pomagal z mečem, a se ne more ganiti — pod ruševinami ga je zgrabila ob mrtvem bratu smrt. — V sklepnem odstavku v. 185—190 nam pesnik pove, da stoji še razvalina Skaloroškega gradu in da sta v napol razdrti lini dve črepinji — glavi sprtih bratov. Ponoči da se sliši iz gradu: »Mili glas vmorjenga brata in jokanje / Žvenk kozarcev, petje in vriskanje«. — Pesem ima na koncu sledečo pripombo: V Ljubljani 15. grudna 1854. — zložena, spisana na sveti večer. — Mittheilungen des histor. Vereins für Krain Jahrgang 1848. 4. Quartal. Seite 81. »Die feindlichen Brüder« von Schubitz. Citat vira je pisan v gotici. Sem spada tudi epigramska 9. **Sovražnima bratoma**: A. Al ni to proza brez ognja poezije? B. Kaj še, saj ima verste in rime!

6. **O mladenča smerti** — pesem prigodnica, ki se začne kakor narodna: »Stoji, stoji pokopališe / Per cerkvi svetga Krištofa / Velika njiva polna ni še / Že tavžente mertvih ima...« V nadaljnjih kiticah poje, kako »Undan so v ozko jamo djali / Iz šol mladenča pridniga / So v černo perst ga zakopali / De spi do dneva sodniga«. Iz želje, naj mirno spi, ki je bil še »undan med nami«, preide v moraliziranje in sklene s prošnjo, da bi bil Bog rajnemu milostljiv. 5. l. 55. Pod datumom v oklepaju (M—i—r.—) Pod naslovom: V Danici natisnjena v 2. listu — 1855. In še: prva pesem v Danici.

7. **Kazen kletve** — epska pesem o dekletu, ki je šla o svetem Miheli grabit listje in se jezila radi slabe poti med pečevjem ter hudo klela, kar je slišal zlodej in ji svet izravnal, da je hodila po lepi poti, a končno izgine ves videz in zave se na strmi pečini, pod katero je na eni strani jezero, na drugi prepad in ni upanja na rešitev. Ko so jo pogrešili, so jo iskali, a je niso našli... To zgodbo je vklenil Mencinger v okvir. V uvodni kitici pravi: »Povedal vam bom povestico novo / Ki zgodila se pred nami je že / Ko naši očetje so se rodili. / Povesti nihče sedajnih ne ve / Ko jest in Polona, mlinarca stara / Ki meni povest povedala je.« — Zaključna kitica pove, da tudi Polona ni vedela, kaj se je z onim dekletom zgodilo, čeprav jo je z drugimi iskala. Samo še nauk je dala mlademu pesniku: »Ne kolni nikar, kadar si nevoljen, / De tebe hudič zapeljal ne bo.« — Pesem je datirana 19. l. 855. S svinčnikom je na koncu pripisano: J. M—i—r. znamuje, kar pomeni pač šifra, pod katero je bila, kar je razvidno iz opombe ob naslovu. »popravljen natisnjena« — Novice 27. list 855. Pod temi navedbami je označen tudi ritem: o—oo—o—oo—o in razvrstitev rim: abcbdb.

8. **Predpustna**. Pesnik pove, da je poznal neko staro predico, ki je nekoč imela rada moške, a je pozneje svarila dekleta pred njimi, očitajoč jim vse mogoče slabe lastnosti. Dekleta so se ji smejala, češ, kar je predica zapela, je pač s kodelje posnela. Označba postanka: V prosencu. Poznejša pripomba ob strani: brez imena ali znamenja natisnjena. Pod pesmijo: V 10. listu »novice« 5. svečana natisnjena.

Omenjeni 9. **Sovražnima bratoma** sledi 10. **Prosence**, katerega prve štiri kitice rišejo blagodat zime in božje modrosti, kitice 5—12 pa pust, čas porok, s šegavimi domisleki. Na koncu je pripisan posebej »Predgovorkti pesmi« v drugačni — Vodnikovimeri: Je pesem okrogla / Že dobra več ni / Goreti bo mogla / Po volji ljudi. — Napisana je bila »Zadnje dni prosenca 855.«

12. **Prešeren i Levstik**. Tako označuje oba: Pervi je pel / Pesmice mile / Nihče ga ne bere / Drugi je mel / Viline žile / Nihče ga ne sme / Ker žali

nekatero / Ki vladajo vse. — Zraven te je napisana 15. Koseski: Visoko beseda mu teče / Slovenski pa duh ga navdaja / Ga slava bliščeča obdaja / Pa Vila ljubiti ga neče. — Te vrste je tudi 14. Vodnik, o katerem pravi: Pesmi okrogle / So dvignile ga / Pesem visoka / Ga trešila je / Visoko natiskajo / Okrogle popevajo. — Vse te so brez datuma in nimajo nikake opombe, da bi bile kje priobčene.

15. *Zalostna*. V njej označuje Mencinger svojo pesem v 8 kiticah. V tekočih verzih zavrača mnenje, da nima pevskega duha, in zaupa v svojo Vilo, ki »Triglava glav ne zapusti«, a se zato on povrača k njej iz Ljubljane »nabirat pevskih si moči«. — Zapisal jo je »O svečnici 855.« — Vsebinsko nadaljevanje, nekaka varianta te je pesem 16. *Studentcu*, v katerem poje, kako otožno je biti v temnih ulicah Ljubljane, ker ga kliče Vila »v pokrajine siviga Triglava«. Če bi mogel, bi zletel k Savici, kjer ga je Vila učila peti, in »na svetim pragu bi ubral visoko pesem«. — 25. II. 855.

17. *Na jezeru* slika lepo večerno ubranost v Bohinju, ki jo je tolikokrat doživljal in se mu v spominu spovrača. 28. II. 855.

18. *Nehvaležnost* je parabolično podan doživljaj s čebelo, ki jo je rešil iz vode, a ga je za plačilo — pčila. Misel: »Kar ona je storila, se od ljudi je včila...« Napisal jo je 1. III. 855. Pripomba: Okrajšana natisnjena v 58. listu *Novic* v saboto 12. maja 1855. — Okrajšava se mahašča najbrž na verza 11—12, ki sta v oklepajih. Vseh verzov je štirinajst.

Sledi kot 19. *Lakomnost* — nekaka basen v pogovoru med čebelo in mravljo, ki zbira hrano, čeprav po zimi spi. Datum 27. III. 855 kaže, da je med prejšnjo in to pesmijo daljši odmor, kakršnega sicer ni pri pisanju poznal. Vzrok? Nemara zadnji mesec semestra...

20. *Jeka iz Polónije* — politična pesem o Poljski, ki jo tarejo Rusi — kozaki. Pomlad je, vse se veseli sonca in novega življenja, a »Poljski burja brije, burja silna od Urala«. Polja, vasi, gradovi, vse je zapuščeno, ker njih lastniki — v Sibiriji ječijo. Pregarjanje, rušenje, bič, krivice, Jagelonov in drugih junakov ni, da bi pomagali. Hrabrost je zbežala ali pa bila pokončana v hudih bojih. Evropa sliši tožbe, preklinja sovraga in jo miluje, pomoči pa ni. Pač — Bog je, ki bo pomagal, da doseže odrešenje. — Pesem ima 27 štirivrstičnih kitic. 14. in zadnja sta prečrtani. Datirana je 29. III. 855.

21. *V Prešernov spomin* je vsebinsko nekaka predhodnica Stritarjeve alegorije »Sreča, Poezija in Prešeren«. Obsega 12 osemvrstičnih kitic v četverostopnem troheju z menjajočimi se moškimi in ženskimi rimami. Datirana je 19. III. 855, s podpisom Jankomir in J. M.-i.-r. Pod naslovom opomba: Natisnjena v *Koledarju* za 1856. V tekstu je več popravkov, šesta kitica pa je prečrtana in v oklepaju, ob strani pa opazka: naj se izpusti.

22. *Premembra* komentira v uvodni štirivrstični kitici pregovor, da se na svetu vse spremeni, nakar navaja zgled: »Nališpano nosil se lani / Je zvit i perleten slepar / Je slovel po beli Ljubljani / Mu v mestu nihče ni bil par«. — V tretji kitici izvemo, da je bil pregan iz mesta na kmete, kjer leži »pod stergano streho« in mu dajajo vaščani jesti ter zdaj »žaliga nič ne stori«. Pesem ni datirana in je prečrtana.

25. *Jeli Toman*. Ob tem naslovu bi pričakovali vprašaj, češ, da je tako:

Stvarnik dal ti obraza lepote je malo pa dal je
Pevca Slovencev ime, in polovico njegovga duha.

24. Slovenski pevci, satira, kot je označeno v oklepaju poleg naslova. Po uvodni kitici: »Nesrečna krajnska si dežela / Nesrečna si Slovenska stran / De take pevce si imela / Duh katerih s trupam je zavdan« — govori v štirih naslednjih o Prešernu in njegovi pohujšljivi in strupeni pesmi, potem v prav tolikih o Levstiku, o katerem pravi med drugim, da »Njegovi glasi razujzdani / Lepi pa zapeljivi so / Studentje zreli po Ljubljani / Naj v družbi vruga jih pojó«. — V zadnjih dveh kiticah pa prav v istem duhu toži, da ni več pobožnih pesmi, da so samo »Hudobne od sloge slavskiga duha« in o ljubezni, ki se smejo prosto peti in — »celo po šolah se jih vée«. — Datirano 15. IV. 855. Ob drugi kitici opomba: Prešeren, ob šesti pa: Levstik.

25. Mati in sinko je dvogovor, v katerem želi mati peroti, da bi zletela v nebo in vzela sina s seboj. Sin je zadovoljen, a bi rad urnejše peroti, da bi pred njo splaval »k miliga neba višavam«. Mati ve vse in zna vse, zato njena skrb: »Sinko, to bi zmeta bila / Jest te gori bom vodila / Saj ne znaš po nebu iti / Znaš na zraku se zgubiti.« — Razen datuma 20. IV. 855. ni nikake pripombe.

26. Pevski Vili — 13 kitic, v katerih pravi, da je malo pomladi še videl, vendar že marsikaj doživel, veselje in žalost in razočaranja; samo pevska Vila mu je dušo veselila, ga tolažila, zato ji ostane zvest: »Kaj brez tebe bi počenjal / Še pomisliti ne smem / Vem de bi živeti jenjal / Če bi zginila očem« — in upa, da mu bo »podelila še slajši ogenj, boljši moč«. 21. IV. 855.

Pod to pesmijo, katere zadnja kitica je na zadnji strani pred praznim ovojnim listom, je zopet ugotovljeno: Zložil Janez Mencinger iz Bohinjskega Broda v letu 1855.

V Ljubljani 21. aprila 1855. Pod tem datumom na desno: Requiescas in pace! Pozneje je beseda pace podkrižana in dana v oklepaj, nad njo pa napisano: pice.

Pod vsemi temi opombami je še štirivrstičnica 27.: O spavaj mirno iskrica / Če boš se s spanja zbudila / Te sapa bode vgasnila / — In ne lepo povikšala!

Priobčil sem te zanimive podatke, da bodo videli mladi Mentorjevi sodelavniki, kako je začel mladi Mencinger in kako dolga je bila pot do njegove »Moje hoje na Triglav« in do »Abadona«.

MILJANA:

Pesem šestnajstletne

Petnajst prebelih golobic
mi že ušlo je iz drhtečih rok.
V brezbrežje sinjih dalj
je njihov snežni žar utonil.
Petnajst prebelih golobic...
O, vsaka mi je tisoč sreč pustila,
ki sem jih skrbno v dušo skrila,
da sveta v nji ostanejo skrivnost...
In zdaj šestnajsta mi v rokáh trepeče,
šestnajsta, lepa kakor sestra sreče,
šestnajsta, čista, rožnata pomlad.

Živalska potovanja

Splošno velja v naravi načelo, da ima vsaka živalska vrsta svoje določeno, bolj ali manj obširno bivališče, ki se ga stalno drži. Po vsej srednji Evropi, kjer je količkej več polj, dobite n. pr. divjega zajca, po vseh svetlih gozdovih srno, po apnenih tleh določene vrste polzev itd. Kjer rasto pogosto določene rastline, tam prav gotovo naletite tudi na določene žuželke, ki so odvisne od njih kot svoje hrane. Imamo pa tudi živali, katerih bivališče je omejeno na zelo ozko torišče: Tako so naši čudovitega kolibrja *Loddigesia* samo v dolini Čačapojas v severnem Peruju, isto velja tudi za nekatere vrste rajčice v Novi Gvineji, kakor tudi za nekatere hrošče in polze, n. pr. za hrošča na Monterosa in za redke polze na Monte Baldo v Alpah.

Kakor pozna človeška zgodovina preseljevanje narodov ne samo pred davnimi stoletji, ampak smo jih doživeli in jih doživljamo v manjši meri tudi še danes, tako so potovanja tudi v živalstvu včasih izredna, prav mnogokrat pa popolnoma redna prikažen. Prva povzročajo velike poplave, prerijski gozdni požari, ognjeniški izbruhi in podobne katastrofe v naravi, ki preženo milijone živali iz njihovih bivališč. Nereditna potovanja opazujemo posebno pri žuželkah. Leta 1908. so preplavili vse ulice notranjega mesta v Monakovem orjaški roji glogovega belina. Silne trume potujočih kačjih pastirjev so že opetovano opazovali v Evropi, še več pa v Argentini. Tukaj so tudi ugotovili, da lete pred jugozapadnim vetrom: četrt ure za odletelim rojem kačjih pastirjev redno privrši močan vihar, pampéro, ki se ga vse boji. Pred njim beže tudi kačji pastirji.

Poleg teh izrednih živalskih potovanj pa poznamo še več popolnoma rednih. Manjša taka potovanja, ko gre za pridobivanje hrane, vrše skoraj vse živali: od polža v gozdu do čebele, ki poletava od cveta do cveta, od krapa, ki preiskuje blatno dno v vodi, da si dobi črva za zajtrk, pa do lastovice, ki poletava v višavah za raznim mrčesom; krt v zemlji, kragulj v gozdu, lisica in druga zverjad, vse napravljajo manjše redne izprehode, da uteši svoj glad. Lakota je pri žuželkah mnogokrat tista sila, ki jih požene tudi na dolga potovanja. O gosencih kapusovega belina in smrekovega prelea je znano, da so večkrat ustavile že cele železniške vlake. Naravnost razkričana so potovanja raznih vrst kobilice selke, ki so strah prebivalcev v Orientu, v Afriki, v raznih deželah ob Sredozemskem morju; pa tudi v južni Rusiji in Romuniji, po balkanskih državah in na Madžarskem so že večkrat doživeli nesrečo teh krilatih selivk, ki požro v nekaj urah vse zelenje, od nežnega listja pa do lesnatih stebel grmovja in dreves, puščajoč za seboj samo golo puščavo. Kobilica v Alžiru potuje redno na zimo v južno Saharo, v prvih mesecih prihodnjega leta pa zopet nazaj v Alžir.

Podobna periodična potovanja lahko opazate tudi pri nekaterih rastlinožrskih sesalcih. Tako potujejo nekatere opice v precej velikih trumah; *semnopitheus entellus* in *imunos erythraeus*, ki živita v Indiji na pobočjih Himalaje, se odpravita vsako poletje kakih 5000—5500 m visoko v goré, proti zimi pa zopet nazaj v doline. Tudi indijski sloni gredo ob vročini v višave. Potujejo divji konji in severni jeleni, bivol in vol-moškatnik, kakor tudi mnoge vrste vitkih antilop. Nagib potovanju je zdaj pomanjkanje pašne, zdaj nedostatek vode, zdaj spet prehud mraz, drugič prevelika vročina.

Največja in tudi za človeško gospodarstvo najvažnejša potovanja živali so

pa v zvezi s spolnim življenjem in zagotovitvijo živalskega zāroda. Ob času razmnoževanja se polasča že naših navadnih živali čuden nemir; razne žuželke, mušice, mrežokrilci, enodnevnice se zbirajo v celih rojih pod drevjem, nad vodami in ob gozdnih robovih, plešoč tam svoje tako značilne svatovske plese. Na visokih gorskih vrhuncih, ob cerkvenih stolpih ali v ravnini ob posameznih drevesih se zbirajo v množicah žuželke, ki jih sicer ni videti po mnogo skupaj, n. pr. razni obadje. Tudi razne vrste krilatih mravelj lahko srečate v določenem času na vrhu gričev, kjer se jih zbere na sto tisoče v svrhu oplojevanja; na ta način je namreč zabranjeno medsebojno križanje živali v prebližnjem sorodstvu. Najbolj znana v tem oziru so pa potovanja rib po vseh delih sveta, posebno pa v deželah zmernega in mrzlega pasu. Za zgled naj omenim samo nekaj ribjih vrst, ki nas kot Slovence in Jugoslovane zanimajo v prvi vrsti. Tu je najprej biser naših gorskih voda, prelepo pisana postrv. Čez leto jo dobite v srednjem, pa tudi dolnjem toku potokov in v rekah, kamor se izlivajo ti potoki. Nikoli jim ni dovolj hrane, vedno preže na plen in švigajo za njim kot puščice. Na jesen pa izgublajo tek, četudi je v vodi še hrane več kot dovolj. V njih se razvijajo ikre; postrvi postajajo čim dalje bolj okorne, a se v kljub temu odpravljajo na pot proti izviru. Dnevi postajajo vedno mrzlejši, postrvi pa vedno lepše barvane in tako se približa čas, da odlože svoje ikre, ki jih samci na mestu oplode. Po drstitvi so živali zelo izmučene in šele čez nekaj mesecev dobe spet prvotno težo. Čemu pa silijo ribe ikernice navzgor v gorovje v bistre in mrzle potočke in studence, zakaj ne odlagajo iker tam, kjer ravno so? Zato, ker potrebujejo prav v tem času mnogo zraka, kisika. Tega je pa v vodi toliko več, čim mrzlejša in hitrejša je. Postrv torej potuje na drstenje, a to potovanje se vrši v silno zmanjšanem merilu, ako ga primerjamo s potovanjem druge ribe, ki tudi živi na slovenski zemlji, v goriški Soči, to je jegulja. Dolga tisočletja je bilo življenje te ribe za človeka skrivnostna uganka. Živi po vseh evropskih vodah, samo v tistih ne, ki se izlivajo v Črno ali pa v Kaspiško morje. A v teh vodah živi samo kot mladenka toliko časa, da spolno popolnoma dozori. Potem se gre pa drstit v morje. V katero? Rekli boste: »V Jadransko!« — Kaj še! — »No, potem pa v Sredozemsko!« — Tudi to je zmeta. Jegulja namreč potuje skozi Sredozemsko morje, Gibraltarsko ožino v Atlantski ocean. To morje je njeno drstišče, toda ne v bližini evropskih ali afriških bregov, ampak celi dve tretjini pota med Evropo in Severno Ameriko. Tam v bližini Bermudskih otokov se drsti v globinah tisoč metrov in še več. Na vsem tem silovito dolgem potovanju — približno 7000 km — potujoča jegulja ničesar ne zaužije. Zato pa tudi vse živali, ki so dosegle temno drstišče tam sredi Atlantika, poginejo, ko so oddale svoje seme in ikre. Iz iker nastanejo majhne živalce, bolj podobne prozornim lističem iz celuloida kot pa mladim jeguljam. Te ribje ličinke pa jo kmalu usekajo zopet proti krajem, odkoder so prišli njihovi starši. Rabijo pa kaka tri leta, da dosežejo ustja evropskih rek. V španske reke pridejo prve mlade popotnice že pozimi v decembru, v Sočo šele nekaj mesecev pozneje v pomladi. V sladki vodi žive jegulje kakih 9—12 let, da popolnoma dorastejo; potem se pa v nekih poletnih ali jesenskih temnih nočeh zbudi v njih čudovit nagon, ki jih vleče daleč v slano temino Atlantskega oceana, kjer jim je tekla zibelka. Med najvažnejše ribe našega primorja spadajo sardine, lokarda in tun. Sardine se pojavljajo pri nas vsako leto, pričeneši s pomladjo. Ribiči vam povedo, da pridejo le takrat, če ima voda toploto 12 do 21°C in ne piha burja s kopnega, ki hitro shladi morskovo površino. Sardine se stalno drže tokov z gorko vodo, v njih je zanje tudi dovolj

hrane. Podobne zahteve glede topline morja imajo tudi lokarde ali vretenice, a voda zanje mora biti tudi močno slana. Ravno to lahko rečemo tudi o velikanih iz družine lokard, o tunih. Tisti, ki ste se že vozili ob naši jadranski obali, ste gotovo opazili na marsikakem kraju, n. pr. pri Bakru, pri Kraljevici visoke lestve, ki se dvigajo poševno nad morje; to so tunolovke, na katerih straži ob času lova ribič-stražar, kdaj se prikažejo tuni-velikani. Tudi tun hoče imeti vodo toplo najmanj 15° C in močno slano. Stalno živi na odprtem morju in v toplen letnem času. V aprilu in maju love v Sredozemskem morju tune, ki imajo v sebi zrele ikre. Po drstenju se razprše na vse strani. Koncem julija in v avgustu se zopet pojavijo, toda v manjšem številu. Kadar je sreča mila, nalove naši ribiči na tisoče kilogramov okusnih tunov pri enem lovu. Zelo zanimiva so potovanja trske, slanikov in lososov, a to so ribe tujih zemljá in tujih morjá — zato ne govorim kaj več o njih.

SFINKS:

Izpraševanje vesti

Kamen, pesek, prah na beli cesti,
krljka bilka med zeleno travo,
list, ki pušča se valovom nesti,
debelce slabotno med goščavo?

Cvet, plevel, morda v razoru zrno,
seme v lehi, pravkar zasajeno,
dračje morda še strohnelo, črno,
mrtvo oglje, večno pogašeno?

Zvezda utrjena, ki pada, pada,
val, ki se ob skali je prelomil,
zarja, ožarjajoča rob zapada,
krik, ki med gorami je utonil?

JOŽE ŠMIT:

Hodim jih gledat zvečer

Vsak večer,
ko razlije se mir
na polja slovenska
in zaspe
v domovih ljudje,
moja duša vasuje
in obiskuje
samotne hiše,
ki kot gradove mesec jih riše,
in hvalim Boga,
da sem v slovenski hiši doma.

Jurček se uči fotografiranja

5. Film.

Jurčkovi spomini.

Jurček rad kaže svoje slike sošolcem in znancem. Ni mu dosti mar, ako jih včasih tudi kritizirajo in višejo nosove. Saj jih ne bo poslal na razstavo in ne v časopis. V slikah hoče ohraniti vse, kar lepega doživi. Angleški pregovor pravi: »Bog nam je dal spomin zato, da bi nam tudi pozimi cvetele rože.« Tehnika pa nam je ustvarila fotografijo zato, da bi si za vedno obdržali v slikah lepoto življenja in prirode.

Včasih pa se vendar v Jurčku oglasi želja, da bi bile tudi njegove slike res lepe, ne samo zanimive. Njegove slike so ostre, pravilno osvetljene, manjka pa jim onega bleska in lepih tonov, ki jih je tako občudoval na slikah naših priznanih fotografov. Tine mu je pojasnil, da velik del tega zavisi od filma, ki ga uporabljaš pri snimanju. Ko kupiš film, si se pri tem odločil že za velik del uspeha ali neuspeha. Zato ni odveč, ako spoznaš glavne lastnosti filma. Marsikaj bo potem pri tvojem fotografiranju drugače.

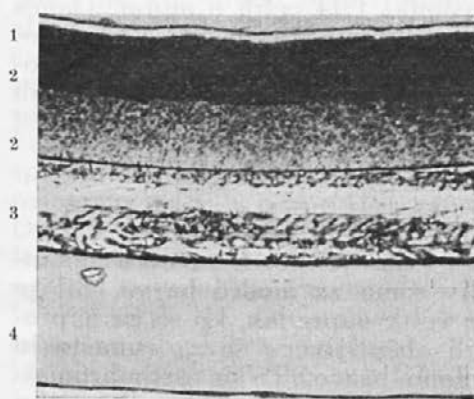
Kar pet slojev.

»Film« je angleška beseda; danes je že udomačenka v vseh kulturnih jezikih. Leta 1888. so v Ameriki prvič uporabljali »film of celluloid«, to je celuloidno kožo kot nosilko za svetlobno občutljiv sloj. Prej so rabili v isti namen papirnati trak. Leta 1889. so prišli prvi filmi v Evropo. Film je zgrajen precej zamotano. Najprej imamo celuloidni nosilec sloja, ki tvori glavno debelino filma. Nad njim sta bila prej dva za svetlobo občutljiva sloja. Spodnji je bil manj občutljiv in je slabil pregloboko segajoče učinke močnih žarkov, ki jih imamo, kadar preveč osvetlimo. Zgornji pa je bistveno bolj občutljiv in je važen predvsem za točno podajanje posameznosti v sencah. Pod celuloidom in nad obema svetlobno občutljivima slojema imamo še posebno zaščitna sloja, ki varujeta film pred poškodbami. Novi filmi pa imajo samo en svetlobno občutljiv sloj. Napačno bi bilo misliti, da so enega kar enostavno izpustili, temveč so prejšnja dva stisnili in zgostili v en sam. Naši sliki nam jasno kažeta, kakšen je bil film prej in kakšen je danes. Sliki sta 120kratni povečavi resničnega prereza skozi film. Novi filmi so mnogo tanjši. Čim tanjši pa je film, tem jasneje in lepše nam podaja posameznosti in tako omogoča velike povečave. Ako slikaš spomladi cvetočo vejo, boš dobil danes na filmu vsako posameznost točno zarisano, dočim so se prej obrisi prelivali drug v drugega.

Debelina svetlobno občutljivega sloja znaša $\frac{1}{50}$ mm, pri nekaterih filmih samo $\frac{1}{100}$ mm. Mi si $\frac{1}{100}$ mm težko predstavljamo. Ako bi ta sloj narasel na debelino 1 mm, bi se tvoj aparat povečal v ogromen zaboj, ki bi bil okrog 10 m dolg.

Zrno pri zrnu.

Svetlobno občutljivi sloj pa ni v celoti občutljiv za svetlobo, temveč je zgrajen iz samih drobnih kristalov, ki jih imenujemo zrna. Teh zrn je na milijarde v sloju. Ti kristalčki so izredno majhni, 1000 krat jih moramo povečati, da jih točno vidimo. So to mnogokotniki, ki imajo premer $\frac{1}{1000}$ mm, in debelino $\frac{1}{10}$ do $\frac{1}{100}$ tega premera. V vsakem zrcu imamo delec srebra in broma, ki sta pred osvetlitvijo

120krat povečani prerez skozi prejšnji film »Isochrom«. 1 in 4 zaščitna sloja, 3 celuloz, 2 svetlobno občutljiva sloja

tesno zvezana v srebrni bromid. Ta zveza pa se takoj zrahlja, ko film osvetlimo. Popoln konec pa napravi temu prijateljstvu razvijalec, ki odtrga bromov delec popolnoma od srebrnega iz sloja. V sloju ostane po končanem razvijanju samo srebrni delec. Vse skupaj se nam zdi kakor majhna drama. Hladno in brez srca označi fizik ves pojav s formulo

Kakor vidiš, stvari sliko na negativu samo srebro. Sedaj se ti pač ne bo zdel film več drag. Zanimivo je, da v Ameriki porabijo največ srebra za denar, potem pa takoj za izdelovanje filmov.

Tudi velikost kristala srebrnega bromida si le težko predstavljamo. $\frac{1}{1000}$ mm si pač ne moreš predstavljati. Misli pa si zrno srebrnega bromida in krompir drug poleg drugega. Potem povečuj zrno toliko časa, da bo zrastle njegov premer na 5 cm, vzel ga boš lahko lepo v roko. Ako pa bi v istem merilu povečal tudi naš krompir, bi narasla njegova višina do 5000 m; krompir bi bil višji od Triglava.

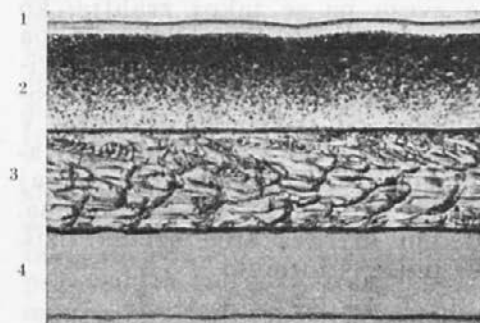
Svetlobna občutljivost.

Za svetlobno občutljivost fotografskega filma imamo določene enote. Drugače ne bi vedeli, kako dolgo mora svetloba učinkovati na film. Naša osvetlitvena tablica in svetlomer nam za vsako občutljivost podasta določeno osvetlitev. Merska enota za filmsko občutljivost so posebne stopinje, ki jih označimo z DIN. $\frac{3}{10}$ ° DIN več pomeni podvojitev občutljivosti. Tako ima film

Isochrom	občutljivost $\frac{18}{10}$ ° DIN,
Isopan F	občutljivost $\frac{17}{10}$ ° DIN,
Isopan JSS	občutljivost $\frac{21}{10}$ ° DIN.

Isopan JSS je torej dvakrat tako občutljiv kakor Isochrom. Ali je ta nenavadno visoka občutljivost potrebna? Vsekakor. Izredna občutljivost filma je pripomogla milijonom ljubiteljev fotografije, da dobijo tudi z boks-kamerami in drugimi preprostimi fotografskimi

aparati lepe slike. Sedaj niso ti aparati uporabni samo za lepo vreme. Lahko je kislo vreme ali celo dež, zgodaj zjutraj ali pozno v mraku, še ponoči se posrečijo s kratkimi osvetlitvami. S povečano svetlobno občutljivostjo je torej omogočeno snimanje ob neugodnih vremenskih razmerah. Leta 1822. je Niépce uporabljal cinkove plošče prevlečene z asfaltom. Njihova občutljivost je bila tako malenkostna, da je bila potrebna osvetlitev 6 do 8 ur, da so se malo poznali na njej obrisi pokrajine. Pred 100 leti je bilo treba osvetliti poleti pokrajino pri

Prerez skozi današnji film »Isochrom«. Svetlobno občutljiva sloja sta zgoščena v enega samega.

zaslonki 1:14 celih 6 minut. Danes potrebujemo za to pri istih okoliščinah, ako uporabljamo film Isochrom, samo $1/300$ sek. V 100 letih se je torej svetlobna učinkovitost povečala za 100.000 krat.

Barvna občutljivost.

Film je bil v začetku občutljiv samo za modro barvo. Bil je že velik napredek, ko so ga napravili občutljivega še za rumeno in zeleno barvo. To je orthohromatski film (barvno pravilno občutljivi film), ki še danes ni občutljiv za vse barve. Slep je namreč za rdečo

barvo. Ako pa še danes velik del ljubiteljev fotografije uporablja Isochrom film, je to samo zato, ker nam odlično podaja zeleno barvo in ni preveč občutljiv za modro. Vse barve, modro, zeleno, rumeno in rumenooranžno nam podaja v pravih tonih. Ako pa hočemo modro barvo še bolj oslabiti, zadostuje že svetla rumenica. Zato je film Isochrom odličen za slikanje v prirodi, kjer tudi večinoma slikamo.

Osvetlitvena strpnost.

Novi filmi imajo še posebno lastnost, ki jo imenujemo osvetlitveno strpnost. Ta nam omogoča, da se napake pri preveliki osvetlitvi čim bolj izenačijo. Osvetlitvena strpnost Isopan in Isochrom filma je tolika, da ga lahko celo 1000 krat preveč osvetliš, pa boš še dobil uporabne slike. Preveč svetlobe mu torej ne škoduje. Drugače pa je, ako je film premalo osvetljen. Potem pride pač premalo svetlobe na film. Iz nič pa ni nič. Osvetlitvena strpnost nas zavaruje samo pred preosvetlitvami. Da pa premalo ne osvetliš, upoštevaj podatke osvetlitvene tablice ali svetlomera.

Včasih tudi mehki obrisi.

Tovarne objektivov in filmov se trudijo, da bi omogočile čim ostrejšo posnetke. Toda skrajna ostrina ni vedno zaželena. Zlasti, ako hočeš na sliki razpoloženje. Imamo posebno lečo, ki jo daš na objektiv in dobiš zelo mehke obrise. Taka leča je »Duto«. Je to steklena leča, v katero so vrezani koncentrični krogi. Svetlobni žarki se pri prehodu skozi Duto-lečo tako odklonijo, da dobimo sliko z mehкими konturami in prijetnim bleskom. Leča nam da lepe uspehe zlasti pri posnetkih v nasprotni svetlobi, pri pokrajinskih slikah v svetlem soncu in pri portretih. Ako so svetlobna nasprotja zelo velika, kakor jih imamo na primer pri nasprotni svetlobi, vzamemo Duto 0; pri malo slabših nasprotjih vzemi Duto 1. Napačno pa je uporabljati lečo tam, kjer so svetlobna nasprotja zelo šibka. Pri uporabi te leče je najbolje, ako snimaš s celo odprtino objektivu, oziroma z velikimi zaslonkami (ne nad 6,5).

Učinek povečevalne leče »Visolett«

Še nekaj potrebnega.

Najlepše učinkuje povečana slika. Le malokdo pa ima sam povečevalni aparat. Večinoma nosimo slike do formata 6×9 v žepu ali pa jih nalepimo v album. Izredno pripravna in odlična je posebna povečevalna leča »Visolett«, ki ti nadomesti povečavanje. Je to posebno optično steklo, ki ti ne da samo povečane, temveč tudi svetlo in plastično sliko. Leča je tako brušena, da zbere svetlobne žarke in osvetli povečano sliko, hkrati pa odtrga predmete od ozadja, da postanejo plastični in prostorni. Ko prvič pogledaš skozi to lečo, si izredno presenečen ob živo učinkujoči svetli sliki. To lečo bi moral res imeti vsak, kdor se s čim z ljubeznijo bavi: Ljubitelj fotografije za opazovanje slik in negativov, ljubitelj znamk za preiskovanje znamk, ljubitelj potovanja za branje zemljevidov, ljubitelj prirode za opazovanje cvetlic in majhnih živali.

Jurček in Tine se poslavljata.

Ob koncu šolskega leta sta se Jurček in Tine poslovila. Tine je odšel domov na Gorenjsko, Jurček pa je ostal v mestu. Čez nekaj dni pojde tudi on k stricu na počitnice. Jurček se je Tinetu zahvalil za vsa navodila in nauke o fotografiranju. Letošnje počitnice bo gotovo »nastreljal« mnogo lepih in posrečenih slik, saj je poučen o vsem potrebnem od nakupa filma do posnetka. Tine mu je še obljubil, da bosta drugo leto govorila o razvijanju, o kopiranju in povečavanju, zlasti pa o barvni fotografiji. Poslovila sta se s fotografskim pozdravom »Svetlo!«.

novе knjige

Franc Grivec: Slovenski knez Kocelj. 1958. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana. Inicialke in vinjete narisal ter osnutek za platnice napravil akad. slikar Slavko Pengov. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. Str. 299. Cena vez. 120 din. — Vseučiliški profesor dr. Fr. Grivec, ki je s svojimi študijami in razpravami o svetih bratih Cirilu in Metodu in z njima vezanem gibanju za zedinjenje Cerkva zaslovel ne samo v slovanskem svetu, temveč tudi pri drugih narodih, nam je napisal zopet dragoceno knjigo, v kateri nam prikazuje prvo dobo naše zgodovine z osrednjo osebnostjo kneza Kocelja. V uvodu poudari Koceljevo pomembnost in razkrije njegovo zgodovinsko podobo, ki je bila doslej »kakor star napis na starinskem, že okrušenem in razpokanem kamnu ob poti slovenske zgodovine«, a so novejša dognanja naših zgodovinarjev in slavistov omogočila, da more reči avtor o Kocelju, ki je »vzljubil slovenske knjige in se jih naučil«. — staroslov. življenjepisa sv. Cirila in Metoda —: V častni družbi sv. Cirila in Metoda raste zgodovinska podoba kneza Kocelja do take velikine, da se nam predstavlja kot največji slovenski knez in kot eden najidealnejših slovanskih vladarjev. — Preden preide pisatelj k podrobnemu razpravljanju o Kocelju in njegovem delu ter zaslugah, se pomudi pri slovanskih karantanskih knezih od kralja Sama (625—658) preko Valuka, Boruta, Gorazda, Hotimira do Valtunka v zvezi z Bavarci in Franki do 820, ko je nastajala nova slovenska državna tvorba ob Blatenskem jezeru in dosegla svoj višek v knezu Kocelju. To državo je ustanovil knez Pribina, ki je moral bežati s svojim sinčkom iz Nitre v Panonijo, odtod v Bolgarijo, potem v Po-

savsko Hrvatsko, odkoder se je vrnil spet v Panonijo, kjer je dobil okoli 840 od bavarskega kralja nekoliko zemlje ob reki Zali pri Blatenskem jezeru v svojo uporabo, kar je bil začetek nove slovenske države. V naslednjih dveh poglavjih izvemo, kako je bilo ob Blatenskem jezeru v tej dobi in kako se je razvila mejna grofija Spodnje Panonije. Nato sledi slika Koceljeve mladosti, njegove izobrazbe in vernosti, nakar vidimo, kako je zavladal po očetovi smrti ter kot daljnovidni politik poravnal nesoglasja z Moravani in se spravil s knezom Rastislavom. To pa že vpada v čas sv. bratov, ki sta tedaj prišla na Moravsko. Panoniji so salzburški škofje posvečali posebno pozornost, a kljub temu je Kocelj uvidel pomembnost apostolstva svetih bratov, ju vzljubil in podpiral. Iz Panonije spremljamo sveta brata v Akvilejo in Benetke in še v Rim ter izvemo medtem, kako je bilo z oglejskim patriarhatom na ozemlju Slovencev, kako z disputacijo o slovenskem bogoslužju, kako sta bila naša blagovestnika sprejeta v Rimu, kaj sta dosegla, kako je Ciril umrl, o njegovem grobu, kako je osamljeni Metod mislil vrniti se v samostan. Tedaj je Kocelj zaprosil papeža, da bi »Metodija, blaženega učitelja našega, njemu prepustil«. In Hadrian II. mu ga je res poslal in Kocelj je v duhu srednjeveškega razmerja med cerkvijo in državo po dogovoru s knezom Rastislavom prevzel državno pokroviteljstvo in poroštvo za ureditev cerkvene uprave Moravske in Panonije, neodvisno od nemških škofov in neposredno v zvezi z Rimom. Tako je prišlo do ustanovitve slov. panonske nadškofije, kar je bil »drzen korak in skoraj nekaka bojna napoved Salzburgu in nemškemu kralju«.

Ko obrazloži pisatelj postanek panonske nadškofije in kako je bilo s slovenskim bogoslužjem v njej, pokaže, kako Salzburg brani svojo panonsko posest ter ugotovi, da je zgodovinska spomenica »Spreobrnjenje Bavarcev in Karantancev« (leta 870.) »dejansko namenoma napisano kot zgodovinski okvir v podobi sv. Cirila in Metoda« in tudi »po svojem cerkvenopravnem jedru kot okvir svetle Kocljeve osebnosti«. V naslednjih poglavjih, ki govorijo o zajetju sv. Metoda in njegovi rešitvi ter Kocljevem dopisovanju z Rimom, moremo pritrditi domnevi, da so »glavne niti posredovanja med Metodom in Rimom brez dvoma šle skozi Panonijo pod pokroviteljstvom kneza Koclja, ki svojega nadškofa v njegovi največji stiski ni zapustil«. Po rešitvi iz ječe se je Metod poslovil od Koclja ter odšel med Moravane, o knezu pa poslej ni nikakih sledov več. V poglavju o poslednjih letih sv. Metoda izvemo o zopetni njegovi poti v Rim (879) in še v Carigrad (882) ter kako je 884 uredil in dovršil prevod vseh svetopisemskih knjig razen knjig Makabejcev in o njegovi smrti 885. V zaključnih poglavjih kaže pisatelj, kako je bil Kocljev dvor ognjišče staroslovenske književnosti, kaj je s stiki slovenskega pismenstva in cerkvenoslovenske književnosti, nakar preide še h knezu Mutimiru, čigar kneževina je tudi bila pod vplivom Metodove in Kocljeve cerkvene in državne politike. Pisatelj se spomni tudi Kocljevih in Metodovih zaveznikov, nakar se obširneje pomudi ob Kocljevi cerkveni in državni politiki ter za sklep poveča Kocljev spomin, ki naj dramatično srca našega naroda in mu poživlja pravno moč. — Na str. 207—294 so navedeni viri in dodane opombe, ki so vsaka zase krajše razprave. — Jezik je lep, izvaja nja jasna in pregledna, moti le prepogosto ponavljanje in domneve, čeprav sprejemljive, tudi boljše, ko človek vidi, da se ne moremo opirati na dokumente, ki nam jih je sovražna preteklost pokončala. — Poleg čudovito lepih v srednje-

veškem duhu izvedenih Penggovih inici-alk in vinjet je v knjigi še veliko umetniških reprodukcij kipov, slik in pokrajin ter faksimilov raznih tekstov, kar delo znanstvenikovo močno poživlja. — Knjigo prav toplo priporočamo dijaštvu in vsem, ki jim ljubezen do naroda in njegove preteklosti ni prazna beseda.

Anton Tomaž Linhart: Izbrano delo. Priredil profesor Alfonz Gspan. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Strani 258. Broš. din 15 (20), vez. din 24 (52). V 14. zvezku »Cvetja iz domačih in tujih logov« smo dobili novo, šoli tako potrebno delo. Profesor Gspan je po preizkušenem načinu dosedanjih zvezkov »Cvetja« v skrbno in pregledno pisanem uvodu predstavil našega prvega dramatika in zgodovinarja, pojasnil lepo dobo razsvetljenstva in preroda ter se pomudil ob njunih literarnih tokovih, nakar nas obširneje uvede v Linhartovo miselnost in delo, govoreč o prirejenem izboru pa tolmači posamezna dela, zlasti »Veseli dan«, ki ga primerja z originalom: 90 prizorov izvirnika je skrčil na 74. Slabo petino prizorov moremo imenovati prevod, ker je poleg manjših sprememb v 20 prizorih v 22 dosti tehtnih sprememb — posameznih vlog in značajev, satire in tehničnih preureditev, a 17 prizorov je neodvisnih od predloge. Vzorni analizi tega dela sledi še prikaz Linhartovega jezika in navedba slovstva. — Izbor obsega iz obeh delov »Poskusa zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov v Avstriji« značilne odlomke (str. 55 do 80), nakar je ponatisnjenih nekaj prizorov iz obeh dejanj Županove Micke z izvirno naslovno stranjo vred v bohoričici (str. 81—94), v celoti pa je priobčen v sedanjem jeziku — samo naslovna stran je po originalu — Veseli dan, ali: Matiček se ženi (str. 95—184). Posebno vrednost dajejo temu izboru tudi Linhartova pisma Martinu Kuraltu, ki so nam znana šele izza 1910. Iz njih posnemamo neposredno Linhartovo miselnost in snova-

nje ter njegove odnošaje do sodobnikov in vladajočih razmer (strani 185—202). Opombam, ki so kaj številne in v.e skrbno in jasno podane (str. 205—250), je dodan še slovanček manj znanih in v knjižni rabi nedovoljenih oblik, izrazov in germanizmov in še za šolo sestavljena vprašanja in naloge. — Da bodo segali dijaki pridno po tem zvezku »Cvetja«, je gotovo, a mimo njega ne bi smel nihče, ki se vsaj malo zanima za našo kulturno preteklost.

Ivan Zorec: Iz nižav in težav. Pot ubožnega slovenskega dijaka. Založila Družba sv. Mohorja. 1958. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 417. Broš. din 21 (28), vez. din 22 (44). — Ivan Zorec, ki se je po svojih prvih naturalistično ubranih delih unesel in prodril med narod s svojimi večerniškimimi povestmi, zlasti s tetralogijo o belih menihih, je zadnja leta priobčeval v Mladiki svoje spomine na deška in dijaška leta »po starih papirjih Kotarjevega Naneta«. Nane je kajpada Zorec sam, ki ga občudujemo v ljudski šoli, vidimo njegovo veliko ljubezen do matere, ki ga skrbno in modro vzgaja, spremljamo ga v Novo mesto, kjer že kot odrasel fant sedi med prvošolčki in se potem druži s svojimi vrstniki po letih, jim piše, podkovan v slovenščini, ker je dosti bral, naloge in doživlja z njimi razne avanture, radi katerih mora končno dati slovo mestu, v katerem je spoznal Trdino, imel ravnatelja Detelo in je bil v njem spomin na Ketteja še ves svež, in oditi v Ljubljano, kjer se začne kmalu uveljavljati v dijaških vrstah in se oglašati v »Vrtcu« in drugod ter je tudi v odboru, ki pripravlja prispevke za »Novo nado«, glasilo mlade hrvaške, slovenske in srbske pisateljske generacije. Poleg literarne rasti, spremljamo tudi Nanetovo osebno rast v boju za svetovni nazor, za socialno in prosvetno delo med narodom, pri čemer srečujemo dijake in akademike, ki so danes pomembne osebnosti v našem slovenskem življenju, in še ga

spremljamo na njegovem potovanju, na katerem občuduje lepote naše zemlje in se vnema zanjo z vsem ognjem mladega dijaškega srca, polnega svetlih idealov. Tako spoznaš iz knjige Nanetovih spominov »pot, ki jo je bilo hoditi ubožnemu slovenskemu dijačku« in »se je vila po ovinkih in klancih, vsa trnjeva in kotanjasta«. »Iz nižav in težav se je začela, težko jo je zmagoval. Spotikal se je, siromak, padal, pa vendar vstajal in vztrajal. Ljubezen do matere in do slovenske knjige je bila njegova moč.« — Kot v svoji tetralogiji, tako je Zorec tudi v tej knjigi ostal zvest klenosti in čistosti jezika in podajanja, ves vzrastel iz svoje doljenščine. — Dijaštvu to knjigo prav toplo priporočamo. Nemara bo še kdo, ki bi hotel v »Mentorju« kdaj podati zgodovinsko sliko našega dijaštva v zadnjih treh generacijah, primerjal Aleševčevo »Kako sem se jaz likal«, Debečvevo »Vzore in boje«, J. K. Rejčvevo »Med Scilo in Karibdo« (Mentor 1928/29) in spomine Kotarjevega Naneta, kar bi bilo kaj zanimivo.

Hauffove pravljice. I. 1958. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Zbirka mladinskih spisov. Prevedel Josip Osana, ilustriral Slavko Pengov. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani. St. 421. Cena vez 45 din. Knjiga, ki jo je mladina sprejela gotovo z največjim veseljem, saj jo Hauff (1802—1827) z uvodno zgodbo »Pravljica kot almanah« prestavi v svet daljnega kraljestva, kjer živi kraljica Fantazija, ki je »v kraljevskem sijaju večne mladosti stopila na zemljo« in razveseljevala ljudi. Tudi svoje otroke je pošiljala med ljudi. Najstarejša hčerka Pravljica se je nekoč žalostna vrnila k materi in ji potožila, da jo ljudje več ne marajo. Mati jo je potolažila in jo vnovič poslala na svet, opravljeno v obleko almanaha. Tako je prevarila stražnike in se izmuznila z nekim prijaznim možem — očetom k njegovim otrokom... Vse podarjanje stvarnosti nič ne pomaga — pravljica in otrok sta nerazdružno pove-

zana! In že smo na vzhodu, v domovini čudežnega sveta bujno poganjajoče domišljije. Pridružimo se »Karavani«, ki potuje skozi puščavo in si na počivališčih krajša dolgčas s pripovedovanjem nenavadnih zgodb. Tako poslušamo »Zgodbo o kalifu štrku«, »Zgodbo o začarani ladji«, »Zgodbo o odsekani roki«, »Zgodbo o rešitvi Fatme«, »Zgodbo o malem Muku« in »Pravljico o lažiprincu«. Komaj se odahnemo, že nas zajame radovednost, kaj je s »Šejkom iz Aleksandrije in njegovimi sužnji« v drugi polovici knjige. Bogati šejk živi ob vsem svojem velikem imetju čudno žalostno življenje: sina je izgubil, ugrabili so mu ga, a vsako leto od dnevu in uri ugrabitve v okrašenem domu čaka, da se mu sin vrne, kakor mu je bil napovedal derviš Mustafa. Ta dan zbira okoli sebe vse sužnje in one, ki mu povedo najlepše zgodbe, osvobodí. Ob petnajsti obletnici torej pripovedujejo sužnji o »Pritlikavcu Nosanu«, o »Abnerju, Judu, ki ni ničesar videl«, o »Mladem Angležu« in končno suženj, ki ga je šejk pred kratkim kupil od trgovcev iz Tunisa — Almanzor mu je ime — pripoveduje, kako se mu je godilo. Franči so ga ugrabili v Aleksandriji, prišel je v Frankistan, bil v velikem mestu pri nekem doktorju, ki mu je moral opravljati vsa dela, a našel v nekem učenem možu, ki je znal vse jezike, prijatelja, dokler ni nekoč srečal na ulici malega kaporala (Napoleona!), katerega je videl v Aleksandriji. Potožil mu je svojo usodo in kaporala ga je odvedel s seboj — saj je medtem postal sultan v Frankistanu — in ga odposlal domov. Med potjo so ladjo zajeli, Almanzor je prišel v novo suženjstvo v Tunisu, odkoder so ga pripeljali v Aleksandrijo na trg in ga je kupil — njegov oče... Almanzor seveda ni nihče drugi ko ugrabljeni sin Kairam in šejk in vsi so veseli, ko se to izkaže. Kajpada tudi otroci, ki bi radi še in še brali, a morajo počakati, dokler Jugoslovanska knjigarna ne izda drugega zvezka.

Ivan Vazov: Pod jarmom. I. 1958. Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, podružnica v Novem mestu. Str. 250. Cena vez. 55 dinarjev. — II. Ljudska knjižnica 65. Str. 269. Vez. din 55. — Ko je izhajala Gabrščkova Slovanska knjižnica v Gorici, nam je prinašala prevode iz vseh slovanskih književnosti, samo bolgarska še ni prišla na vrsto. Tudi pozneje se naše zanimanje za bolgarsko književnost ni razgibalo in šele v najnovejšem času smo dobili nekaj knjig, ki so našemu občinstvu predstavile bolgarske pisatelje (Piruhi v izdaji Mladinske matice, Bolgarske novele v Mohorjevi družbi in še tu in tam kak drobec). Zdaj pa smo dobili najpomembnejše delo najpomembnejšega bolgarskega pisatelja Ivana Vazova (1850 do 1922), ki bi ga postavili lahko ob našega Jurčiča ali Tavčarja. V tem svojem romanu, katerega prvi del imamo sedaj v rokah, nam riše epopejo bolgarskih osvobodilnih bojov leta 1876. Ob Ivanu Kraliču Ognjanovu, junaku vseh priprav za aprilski upor, ki se je ponesrečil. Zlate nade, globoka vera, ogromna sila in navdušenje — kapital nekaj stoletij — vse je bilo na mah zapravljeno, a žrtve, ki so izkrvavele za Bolgarijo, so bile vendar seme, iz katerega je vzkllila svoboda, zakaj Previdnost, ki je dala Bolgarom Batak, jim je poslala pozneje tudi Aleksandra II. »Da bi ta vstaja s svojimi nesrečnimi posledicami ne bila privedla do osvobodilne vojne, bi jo bila zadela neusmiljena obsodba: zdravi razum bi jo krstil za neumnost, narodi za sramoto, a zgodovina za hudodelstvo. Zakaj stara kurtizana zgodovina cení samo uspeh. Le poezija bi ji odpustila in jo ovenčala z lovorikami junaštva iz ljubezni do navdušenja, ki je mirne anadolske suknarje izvabilo na srednogorske visočine z njihovimi češnjevimi topovi« — pravi pisatelj, ki je Ognjanovu in vsem njegovim spletel s tem romanom v spomin venec, ki ne bo nikdar ovenel. V obeh delih romana se seznamimo z osebami in razmerami, ki so vladale v Bolgariji, ko je še vzdihovala pod tur-

skim jarmom. Pokrajina, ljudje in njihovo življenje — vse je za nas nov svet in zato tako zanimivo, da napeto slediš prijetnemu pisateljevemu pripovedovanju. Jezik Bevkovega prevoda je lep. Prav je tudi, da pod črto tolmači razne turčizme, s katerimi bi sicer imel preprosti bralec težave. To delo Ivana Vazova zasluži, da pride v vsako knjižnico.

Kartuzijani in kartuzija Pleterje. Tipografija d. d. Zagreb. Str. 145. Cena 40 din. — Ako bi te vprašal, kaj je kartuzija in kaj so kartuzijani, bi te spravil nemara v zadrego. Tudi bi najbrž ne vedel, da imamo v Sloveniji redovnike sv. Brunona in da je njihovo naselje v Pleterjah pri St. Jerneju na Dolenjskem, kaj šele, da bi ti bilo znano, da je to poleg stiškega najstarejši samostan na našem ozemlju. In vendar bi moral vse to vedeti iz zgodovine in še iz naše književnosti. Da, saj poznaš Aškerca in se spominjaš njegove pesmi »List iz kronike žičke«. V njej imaš spomin na kartuzijo v Žičah in na kartuzijane, ko je njihovo redovno življenje pod vplivom reformacije razpadalo. Iz zgodovine Celjanov pa ti je znan še Jurklošter, znane bi ti morale biti Pleterje in o Bistri med Vrhniko in Borovnico si tudi že kaj slišal, če že sam nisi videl ostankov nekdanje ondote kartuzije. To so bila kartuzijska naselja v naši domovini, od katerih so do danes ostale le še Pleterje. Samostana v Žičah in Jurkloštru sta bila ustanovljena že v 12. stoletju, oni v Bistri v 15. stoletju, pleterski pa v 15. stoletju. Ali ni to častitljiva starost, ki že sama priganja človeka, da bi se seznanil z zgodovino kartuzijanov na Slovenskem.

Doslej še nismo imeli zgodovine naših kartuzijanov v slovenščini. Letos smo jo dobili. Izdala jo je kartuzija v Pleterjah. V predgovoru (str. 7—17) nam pisatelj, ki ni naveden, opiše kartuzijo Pleterje, kartuzijanski grb, nam pove, da je bilo v 15. stoletju največ samostanov tega reda, in sicer 190, v 17. stoletju 164, v 18. stoletju jih je bilo 128 ukinjenih, a danes

je vseh le še 20. — V I. delu beremo o ustanovniku kartuzijanskega reda sv. Brunonu (1055—1101), o njegovem velikem delu za Cerkev v težki dobi (simonizem, razkol: Rim, Avignon!) o prvem samostanu, ki ga je ustanovil s šestimi tovariši 1084 v gorati pokrajini Chartreuse. Nato nas pisec seznanja z življenjem kartuzijanov: njihovi nočni službi božji prisostvujemo, izvemo, kako je z njihovo jutranjo molitvijo in ročnim delom, kako z večerno in njihovo samoto, dalje, da je namen njihovega reda kontemplativnost — molitev in premišljevanje, v čemer obstoja njihov apostolat: z molitvijo pomagajo reševati svet. »Ni čudno, da so cerkveni pisci moč in učinek molitev teh redovnikov tako poveličevali, da so jih prisposodabljali Mojzesovi molitvi,« je poudaril med drugim o njih sv. oče Pij XI. Poleg očetov so v samostanu tudi bratje, ki skrbijo za gospodarstvo in opravljajo razne obrti, o čemer govori posebno poglavje. Tudi ženski red kartuzijank obstoja. Okoli leta 600 je blažena Germa-lija ustanovila samostan v Prebayonu na Francoskem po redovnih pravilih sv. Cezarija. Ta red je 1145 zamenjal svoja pravila s strožjimi kartuzijanskimi. — V II. delu (str. 105—145) nam razgrne pisatelj zgodovino kartuzije Pleterij. Ustanovil jo je najmočnejši Celjan grof Herman II. Priprave so se vlekale iz leta 1591. Samostan, ki so ga začeli zidati 1405, so dogradili 1406 in to leto so prišli vanj prvi menihi iz žičke kartuzije, naslednje leto pa je podpisal Herman II. darilno listino, po kateri je prišla v redovno last posest Sichersteina. Dokler je živel ustanovitelj, je kartuzija cvetela, po njegovi smrti 1455 pa je izgubila svojega zaščitnika, čeprav ga je imela v svoji sredi. Pokopati se je namreč dal Herman II. v Pleterjah in šele čez dve sto let so prenesli njegove ostanke v Celje. Dalje izvemo, kako je kartuzija trpela za časa turških vpadov, kako je kvarno vplival na življenje v njej protestantizem, kako so nato 1596 dobili Pleterje jezuiti in jih

obdržali do 1775, ko je bil pri nas njihov red razpuščen. Nato je kartuzija prešla v državno in potem v zasebno last. Zanimivo je, da je bil izumitelj ladijskega vijaka Čeh Josip Ressel (1775—1857) v letih 1817—1821 gozdar na pleterskem posestvu. Leta 1899. so po tri sto letih kartuzijani zopet kupili svoje nekdanje posestvo ter obnovili kartuzijo.

Knjiga je bogato ilustrirana, saj vsebuje 106 slik v bakrotisku. Tiskana je na najfinešem šamoa papirju. Jezik je lep, podajanje prijetno, živahno in poljudno. Naročila za knjigo, ki jo priporočamo, sprejema Kartuzija Pleterje, p. St. Jernej na Dolenjskem.

Franc Pavlanski Omerza: Spisi apostolskih očetov. Poslovenil —. — Uvod in opombe napisal dr. Franc Ksaver Lukman. V Celju 1959. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. Natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju. Str. 256. — V tem zvezku zbirke »Cerkvenih očetov izbrana dela« urednik v uvodu opredeli »apostolske očete«, kar je izza 17. stoletja »ime za najstarejše krščanske pisatelje, ki so bili učenci apostolov ali ki se je o njih mislilo, da so še katerega izmed apostolov videli in slišali«. Ti bi bili: Barnaba, Klement Rimski, Hermas, Ignacij in Polikarp, katerim prištevajo nekateri še nekaj drugih. Nato urednik lepo razčleni in raztolmači vsebinsko in zgodovinsko Barnabovo pismo, sv. Klementa Rimskega list Korinčanom, pisma sv. Ignacija Antijohijskega, pismo sv. Polikarpa v Filipe in Hermovega Pastirja, nakar sledi vzoren Omerzov prevod teh del, katera bo s pridom bral tudi laik, ki hoče spoznati žitje in bitje krščanskih občin v prvih stoletjih Cerkve ter meditirati in tako poglobiti in utrditi svoje versko življenje. Videl bo, da so tudi v naših dneh v marsičem razmere take, kakršne so bile v času apostolskih očetov, katerih besede niso nam prav nič manj potrebne, kakor so bile njihovim sodobnikom, omahujočim med dvema svetovoma: krščanstvom in poganstvom.

J. Spillmann: Na morišče! Zgodovinski roman iz časov francoske revolucije. Nemški spisal —. — Priredil R. Bednařik. Prvi del. 1958. Soc. ed. Sigma. Gorizia. Tipografia Consorziale Trieste. Str. 168.

George Goodchild: Črna orhideja. Angleški spisal —. — Prevedel Rado Bednařik. Editrice: Sigma — Gorizia. Tipografia Consorziale Trieste. Str. 159.

Pratika za navadno leto 1959 — XVII. Editrice »Sigma«. Gorizia 1959. Tipografia Consorziale Trieste. Str. 128.

To so zadnje tri knjige, ki jih je izdala goriška založba »Sigma«. Doslej je že bratom za mejami dala 18 knjig in knjižic, med katerimi so izvirne povesti in ponatisi znanih del, prevodi in razno potrebno berilo, namenjeno zlasti mladini. — Spillmannova povest je nadaljevanje povesti »Junaštva in zvestobe«, ki se je med ljudstvom močno prikupila. Bednařik je napisal za uvod lep zgodovinski pregled francoske revolucije, ki bo preprostem bralcu omogočil umevanje dogodkov, katere bo bral v povesti iz najhujših dni v Parizu, ko je šlo za rešitev kralja in njegove družine. — Druga povest podaja zapleteno, rekel bi detektivsko zgodbo, ki se večinoma odigrava v Indiji. Vzbudila bo gotovo zanimanje in jo bodo ljudje radi brali. — Pratika je močno pisana. Prinaša poleg običajnih sestavkov tudi pesmi, slovstvene drobtinice, življenjepise, vzgojne članke itd. Ljudstvu, kateremu je namenjena, pride prav, a po njej naj bi segel tudi vsak, ki se zanima za življenje naših rojakov ob Soči. Vse tri knjige priporočamo. Dobijo se tudi v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani.

»Pot do blagostanja, sreče in neodvisnosti« je naslov zanimivi brošuri z zelo pestro in poučno vsebino, ki bo zanimala vsakogar. Ta brošura daje odgovor na mnoga sodobna gospodarska vprašanja. Vsakemu človeku — delavcu, obrtniku, kmetu, uradniku in trgovcu, prav vsa-

kemu bo knjižica dobrodošla in vsak bo dobro storil, ako se bo ravnal po nasvetih, ki jih bo našel v njej. Založništvo se je odločilo poslati knjižico do nadaljne-

ga — brezplačno vsakemu, ki mu pošlje svoj naslov in znamko za 1 dinar za poštino. Pišite na »Moj dom« v Ljubljani, Dvořakova 8.

I. Ponavljam: verz Vam lepo ritmično teče, a pri večini vaših pesmi opažam nepotrebno razvlečenost, ki je v toliki meri danes niti epika ne prenese. Drugo, kar moti, so prisiljene personifikacije, ki so starinsko neokusne — n. pr. v »Cipresie«. Vsebinsko dobri bi bili »Ob oknu« in »Kaj mi je?«, ako bi bili podani v jeziku sodobne lirike, druge so pa motivno in izrazno odmev izpred petdesetih let... Ako bi živeli v našem okolju, bi gotovo Vaša pesem bila že kdaj sodobna, tako se pa morate še preboriti najmanj skozi dve generaciji, da pridete do naše moderne in jo doumete.

I. Kolar. Ob Vaših štirih utrinkih sodim, da se boste kmalu tako razvili, da bom mogel prihodnjič že kaj izbrati za list. Za zdaj ste v splošnem samo pri opisu, prave poante, ki bi mu dala življenje, pa še ne poznate.

S. B. »So in niso!« bi rekel po Lampetovo (saj ste brali Finžgarjev »Biser«?). Zaiskri, zazveni iz Vaših vrst, a kaj, ko še tako lepo ubranost skvari tu in tam prisiljena in neokusna primera. Žal mi je za »Sanje« in »Izpoved«, ki bi bili sicer kar lepi. »Želja« in »Domovini« sta kar aktualni, a prav zato ju ne morem priobčiti. Upam, da se boste prihodnje leto spet oglasili!

Miša. Vse kažejo sicer lahko izraza, a so le nekako igračkane. Najboljša bi bila »Vse je prazno«, ako bi se prav te besede kar na lepem tolikokrat ne ponavljale.

F. Š. »Vstajenje« — prepozno je prišlo — in »Slika« kažeta, da znate dobro ana-

lizirati duševno stanje, v »Odpustku« ste pa zašli v nezrelo sentimentalnost. Jezik in stil sta kar zadovoljiva. Rekel bi, da se razvijete polagoma v dobrega prozajista.

K. J. Lepo ste se spomnili prijatelja Janka v sliki »Tam ni maja...«, a vendar kakor je pristrčno pisano, bi le rad, da bi ta motiv še lepše in globlje obdelali in mi ga za prihodnje leto spet poslali.

B. S. Tudi ta pošiljka kaže talent. Nekateri bom izbral, jih mestoma nekoliko opilil in priobčil, če bo le kaj prostora. Sicer jih prihranim za novi letnik, v katerem se boste, kakor upam, že močno uveljavili.

Ivan Avbelj. Tri glose, nekaj sonetov in še dolga vrsta drugih pesmi — vse kažejo, da stresate verze kar iz rokava, to se pravi, da z lahkoto ustvarjate, ako smem za Vaše prvence rabiti to besedo. Mera, rime, oblika — vse je v redu, kar je za Vaša leta že nekaj izrednega. Pohvaliti Vas tudi moram, da motivno ne segate preko svojega resničnega čustvovanja in doživetja, kar je tudi v redu in prav, ker pesem mora biti nepotvorjen izraz doživetja in ne zlaganega stanja naše notranjosti. Prepričan sem, da se boste v letih svojega šolanja dodobra seznanili s sodobnim pesniškim jezikom in da se boste potem oglašali v Mentorju in drugod z res dobrimi pesmimi.

Zagorski. Vaše pesmi bi bile kar dobre, zlasti Zjutraj, Zvočer in Pomladnje oko, ako bi jih ne motili v ubranosti čudni prehodi in še tu in tam kak verz, ki s

svojo vsakdanjostjo odbija. Ko se boste spet oglasili, se pomeniva kaj več, morada tudi ustno.

J. B. »Sužnjeva« bi še bila, druge pa so prazne. Veste, za pesem ni dovolj samo nizanje lepih besed, ki se celo rimajo, duša mora biti v njej, srce, ki govori ob slehernem doživljanju svoj jezik. Ako je v Vas res pesnik, boste že še prišli do umevanja te skrivnosti, čeprav bi se Vam lila morala že letos razodeti, ko ste študirali bistvo lirike.

P. M. Od zadnjič je ostala še ena, nove pa tudi kažejo lep dar. Opozoril bi Vas, da pazite bolj na jezik, v katerem ne smete samovoljno zaradi rim zanemarjati slovnice.

N. H. Vse so take, da Vam lahko mirno rečem: pesmi ne boste nikdar zapeli. Čudim se, kako morete po tolikih razre-

dih srednje šole tako nezrelo verzifikacijo kam poslati!

Dan. K. Ni še, a poguma ne izgubite! Prihodnjič pošljite kaj več. Pazite na jezik in ogibajte se zastarelega besedja, ki ga sodobna pesem ne prenese.

Š. Iz zadnje pošiljke izberem najbrž dve: prvo, ki jo nekoliko priredim, in četrto, čeprav spominja nekoliko na Ketteja. — Druga je lepa, a ni za Mentor. Zadnji verz z ono »rano« mi ne gre, ker čutim, da ga je narekovala rima. Naslednje so po vrsti vse variacije enega in istega motiva, ki ga sicer iskreno podajate, a utrudljivo, ker se frazeologija tudi ponavlja. Za prihodnjič: manj, a izbrano!

Vsem: Pomenkar ob koncu letnika želi vsem prav prijetne počitnice s prošnjo, da bi mislili na Mentor in napisali prav mnogo lepega!

zanke in uganke

Rešitev zank in uganek

1. Spominska plošča: Vodoravno: 1. Mentor, 5. zlo, 7. dom, 9. list, 10. Laba, 11. on, 12. ar, 13. ni, 15. in, 16. čas, 17. Ida, 18. Irun, 20. Kras, 22. nova, 25. lice, 27. Baraga, 28. ploha, 29. Sirah. — Navpično: 1. mlinar, 2. natron, 3. tilnik, 4. robida, 5. zločin, 6. os, 8. Manase, 12. as, 7. da, 14. ii, 19. Utah, 21. Riga, 23. Obo, 24. ara, 25. las, 26. car. (Pripomba: rešitev prinašamo po sestavljalčevem besedilu, da si ni vse v redu in so reševalci zadeli stvarno pravilna imena, kolikor se niso dali begati. Facit: urednik tudi vseznalosti sestavljalcev ne more zaupati, čeprav so neznansko ponosni na svojo bistrost in si ne dajo blizu. Prihodnje leto bo zato bolj pazil tudi na to rubriko.)

Poravnajte naročnino! — Razred s paralelko ti pove, katero črko vzemi v imenu. Paralelka a-1, b-2 itd. Pod rubriko: Plačal (a) vzemi od zadaj tisto črko, katero ti pove štev. ali vsota črk!

Upoštevaajoč opombo, so obe prav rešili: Aleksander Štempihar, osmošolec, Stanko Brajdih, Jože Jelenc, šestošolca, vsi v Zavodu v Št. Vidu; Anton Klobovs, bogoslovec, Ljubljana; Leopold Šeme, IV. c, France Klinar, Anton Sida, Rudolf Zabukovec, III. b — vsi s klas. gimn. v Ljubljani; samo rešitev »Spominske plošče« je poslal Kristjan Bacho, drugošolec v Ptuj.

Izžreban je bil Anton Klobovs, ki dobi pri upravi starejši letnik Mentorja.

Mentor ob koncu leta

Ko zaključujemo 26. letnik »Mentorja«, se zahvaljujemo vsem sodelavnikom, ki so kakor koli pripomogli, da je ostal list na isti višini kot prejšnja leta, zahvaljujemo se pa tudi poverjenikom in naročnikom, ki so listu ostali zvesti. Res je, da letošnje število naročnikov ni doseglo lanskega, čeprav je izdajateljica Prosvetna zveza nemalo žrtvovala, ko je obseg lista pri večini številke povečala za osem strani. Zdi se, da je med dijaštvom samim le še premalo zanimanja za ta naš najstarejši in najboljši srednješolski list. Upamo, da bo prihodnji letnik mogel priobčiti ugodnejšo statistiko, kot je letošnja, ko je bilo

dijaških naročnikov: 1285; drugih: 588; vseh 1673.

Uredništvo in uprava bosta storila vse, da bo Mentor še bolj zadovoljeval naročnike. Da bi mogli vsem ustreči, prosimo, da bi naročniki sporočili svoje želje, misli in nasvete uredništvu ali upravi. Kar bi bilo izvedljivega, bomo vse upoštevali.

Glede vsebine prihodnjega letnika more uredništvo za sedaj povedati, da so obljubili mnogi že znani starejši sodelavniki nove prispevke iz najrazličnejših strok, več mladih pisateljev je obljubilo celoletno povest iz dijaškega življenja — eno že imamo. Odločimo se seveda za tisto, ki bo najboljša. Najmlajšim pa bo Mentor tudi v prihodnje kazal pot in jih sprejemal, kolikor bodo res kaj dobrega napisali, v krog svojih sodelavnikov.

Ne moremo pa lepše zaključiti letošnjega letnika kakor z obvestilom, da je ministrstvo prosvete naš list vnovič priporočilo, kar naj vzbudi med dijaštvom še večje zanimanje za »Mentorja«. Dopis ministrstva prosvete se glasi:

Ministarstvo Prosvete Kraljevine Jugoslavije. Odeljenje za nastavo. IV. br. 2142. 28. marta 1939 god. u Beogradu.

Na osnovu mišljenja Glavnog prosvetnog saveta s. br. 1371/38 od 18. februara 1939. godine, gospodin Ministar prosvete, odlukom svojom IV. br. 2142 od 16. marta 1939. godine, odobrio je: da se časopis *Mentor*, dijaški list, koji izlazi u Ljubljani, u izdanju Prosvetne zveze, pod uredništvom Lovrenčića d-ra Jože, može rasturati medju učenicima građanskih i srednjih škola kao i nabavljati za knjižnice građanskih, srednjih i stručnih škola.

Ta odlok je najlepše priznanje »Mentorju«, da hodi pravo pot. Zato bo tudi v prihodnje ostal zvest svoji tradiciji in vodil slovensko dijaštvo, ki naj ostane zvesto Bogu, narodu in domovini v naši ljubljani Jugoslaviji.

Uredništvo in uprava.

Vloge

na knjižice in tekoče račune
obrestujejo najugodnejše

posojila

dajejo proti zadostnemu
kritju

vrednostne papirje

kupujejo, prodajajo, lombar-
dirajo in posojajo

Hranilnica d r a v s k e b a n o v i n e

Ljubljana • Maribor
Celje • Kočevje

KJE?

vse šolske knjige, lepo-
slovne in znanstvene?

KJE?

vse risalno in tehnično oro-
dje, barve, zvezke, svinč-
nike, računalna, tintnike,
torbice itd.?

KJE?

po najnižji ceni pomožne
knjige, prevodi iz svetovne
literature, klasike itd.?

V S E

doblite v knjigarni in
trgovini

NOVE ZALOŽBE

V LJUBLJANI, KONGRESNI TRG 19

Največji slovenski denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Lastne rezerve nad Din 26,000.000

Stanje 31. avg. 1938 Din 400,317.500

Vse vloge izplačljive brez omejitve.

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči:

Mestna občina ljubljanska

Tudi to morate vedeti!

Med najmanj upoštevanimi panogami našega narodnega gospodarstva je v krogih slovenskega izobraženstva zavarovalstvo. Ni čuda. Saj niti 40 let ni tega, ko je bila ta važna gospodarska panoga izključna domena nenarodnega kapitala. In vendar se zbirajo tu ogromna denarna sredstva, glede katerih slovenski gospodarstvenik ne more ostati ravnodušen. — Še manj je mogoče razumeti, da mnogi slovenski izobraženci še vedno dovolj resno ne pojmujejo narodnogospodarskega poslanstva

Vzajemne zavarovalnice

Mladina, ki boš v kratkem prevzela odgovornost za vso našo rast, vedi, da je narodno zavarovalstvo med najvažnejšimi narodnostnimi življenskimi funkcijami!

Šolske potrebišine

kakor zvezke, mape, peresa navadna in nalivna, svinčnike, risalni papir in risalno orodje, aktovke, nahrbtnike itd. nudi po konkurenčno nizkih cenah

TRGOVINA

H. NIČMAN - LJUBLJANA KOPITARJEVA ULICA 2